

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
ARAŞTIRMA MERKEZİ

Nisan 2012

**Yakın Dönem Anayasalarında
Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Erkek
Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler
Arjantin, Güney Afrika, Kenya, Kolombiya,
Paraguay, Ruanda, Uganda**

Bu çalışmada, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra hazırlanan bazı Afrika ve Güney Amerika ülkeleri anayasalarında toplumsal cinsiyet ve kadın-erkek eşitliği ilgili düzenlemeler incelenmiştir.

Feride EROĞLU

Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü

feroglu@tbmm.gov.tr

Tel: 420 68 53

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

**Araştırma Hizmetleri Başkanlığı ürünlerinde yer alan bilgiler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
Araştırma Hizmetleri Başkanlığı ürünleri kurum görüşünü yansıtmaz.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi Yönetmeliđi, Madde 8/5
Başkanlık Divanı Karar Tarihi: 02/03/2006
Karar No: 107
Yayımlandığı R. Gazete Tarihi: 08/04/2006
Sayı: 26133

ÖZET

- Bir devletin yönetim biçimini, temel organlarını ve bu organlar arasındaki ilişkiler ile kişi hak ve özgürlüklerini düzenleyen kurallar bütünü olan anayasalar her ülkenin geleneklerine, tarihsel, kültürel ve siyasal geçmişi ile demokratik ideallerine göre şekillenmektedir. Her ülkenin özgün koşullarında şekillenen toplum sözleşmeleri olan anayasalar ülkenin vizyonunu gösterir, kendisi için planladığı gelecek hedefine doğru devlete ve yurttaşlara yükümlülükler yükler ve rehberlik eder.
- Anayasa yapım süreçleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Günümüzde mevcut 200 ulusal anayasanın yarısından fazlası 1974 yılı sonrasında, genellikle başlangıçta bir çatışmayı sona erdirmek için barış anlaşmaları şeklinde hazırlanmış ya da yeniden kaleme alınmıştır.
- Birçoğu, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) yürürlüğe girdiği 1981 yılı öncesinde hazırlanmış olan Avrupa ülkeleri anayasalarında kadın-erkek eşitliğine dair hükümlere kısaca değinilmekte ve bu alan yasalar ve idari uygulamalar ile düzenlenmekte iken, CEDAW sonrası dönemde yapılan anayasal düzenlemelerde Sözleşme'nin etkileri daha belirgin olarak gözlenmektedir. Yakın dönem anayasaları insan haklarına saygıya, kadın-erkek eşitliğine yaptıkları vurgularla önemli örnekler oluşturmaktadır.
- Bu çalışmada CEDAW yürürlüğe girdikten sonra, yakın dönemde hazırlanan bazı Afrika ve Güney Amerika ülkelerinin anayasalarındaki kadınlarla ilgili düzenlemeler derlenmiştir. Bu ülkeler, Arjantin ve Kolombiya dışında, insani gelişme sıralamasında Türkiye'den daha alt sıralarda yer almaktadır. Ancak çalışmanın amacı, farklı tarihsel, siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel koşullara sahip bu ülkelerin kadın-erkek eşitliği açısından dikkat çeken anayasal vizyonlarını ve farklı anayasa yazım seçeneklerini sergileyebilmektir.
- Her ülke, CEDAW hükümleri bağlamında, kadın-erkek eşitliğini toplumsal yaşamın her alanında hayata geçirebilmek yolunda kendi sosyal, siyasal, hukuki ve kültürel sürecini gerçekleştirmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
1. GİRİŞ	1
2. KADIN – ERKEK EŞİTLİĞİ AÇISINDAN ANAYASALARDA ÖNE ÇIKAN BAŞLIKLAR.....	5
2.1. Anayasa Dili	5
2.2.1. Eşit Haklar ve Pozitif Önlemler	6
2.2.2. Ayrımcılık Yasağı	7
2.2.3. Anayasal Eşitlik Gözetim Mekanizmaları.....	7
2.3. Eşit Temsil.....	8
2.3.1. Siyasal Katılım	8
2.3.2. Karar Alma Mevkilerine Katılım	9
2.4. Çalışma Hayatı.....	10
2.5. Aile Hayatı.....	10
3. ÜLKE İNCELEMELERİ.....	11
3.1. Arjantin	12
3.2. Güney Afrika Cumhuriyeti	14
3.3. Kenya	24
3.4. Kolombiya	33
3.5. Paraguay.....	35
3.6. Ruanda.....	40
3.7. Uganda.....	45
4. SONUÇ	51
5. KAYNAKÇA.....	53

1. GİRİŞ

Bir devletin yönetim biçimini, temel organlarını ve bu organlar arasındaki ilişkiler ile kişi hak ve özgürlüklerini düzenleyen kurallar bütünü olan anayasalar her ülkenin geleneklerine, tarihsel, kültürel ve siyasal geçmişi ile demokratik ideallerine göre şekillenmektedir. Her ülkenin özgün koşullarında şekillenen toplum sözleşmeleri olan anayasalar ülkenin vizyonunu gösterir, kendisi için planladığı gelecek hedefine doğru devlete ve yurttaşlara yükümlülükler yükler ve rehberlik eder.

Anayasa yapım süreçleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Günümüzde mevcut 200 ulusal anayasanın yarısından fazlası 1974 yılı sonrasında, genellikle başlangıçta bir çatışmayı sona erdirmek için barış anlaşmaları şeklinde hazırlanmış ya da yeniden kaleme alınmıştır. Bu çalışmada ele alınan ülkelerden Ruanda'da Anayasa, iç savaş sonrasında ve kadın hareketinin önemli katkılarıyla hazırlanmış, anayasada öngörülen kota uygulaması parlamentodaki kadın sayısının artışına katkı sağlamıştır. Aynı şekilde, Kenya'da son yıllarda yaşanan şiddet olayları sonrasında toplumsal bir uzlaşma olarak 2010 tarihinde yürürlüğe giren Anayasa, ülkenin bağımsız olmasından bu yana yapılan en kapsamlı değişikliklerle Kenya tarihindeki en önemli dönüm noktası olarak gösterilmektedir.

Yakın dönem anayasaları insan haklarına saygıya, kadın-erkek eşitliğine yaptıkları vurgularla önemli örnekler oluşturmaktadır. Örneğin, dünya parlamentoları arasında kadın milletvekili oranı ile ilk sırada¹ yer alan *Ruanda Anayasasının* Önsöz'ünde, Ruanda'nın ulusal kalkınmada toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığı ilkelerine hanel getirmeksizin, Ruandalılar arasında ve kadınlar ile erkekler arasında eşit haklar sağlamaya adanmış olduğu belirtilmektedir.²

'Toplumsal cinsiyete duyarlı (*gender sensitive*) bir anayasa', hukuk devleti, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınlar ve erkekler ile kız ve erkek çocukları için aynı şekilde olmak üzere bütün vatandaşların onuruna saygıyı bir araya getiren demokratik ilkelerin benimsenmesini gerektirir. Böyle bir anayasanın sadece özel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği

¹ Parlamentolararası Birlik, "Women in National Parliaments, Situation as of 31 December 2011", Erişim: 08.03.2012, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

² Ruanda Parlamentosu, Constitution, "Rwandan Constitution", Erişim: 08.03.2012, <http://www.rwandaparliament.gov.rw/parliament/default.aspx>

hükümlerini içermekle kalmayıp belgenin tamamının çerçevesini insan hakları diliyle çizmesi beklenebilir.³

Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan temel insan hakları sözleşmelerinden biri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)⁴ 1979 yılında kabul edilmiş ve 1981 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin 1985 yılından bu yana taraf olduğu CEDAW, ayrımcılığın tanımını yapan ilk uluslararası belge olarak, diğer insan hakları belgelerinde yer alan hakların kadınlar için de gerçekleştirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Kadınların yaşamını etkileyen siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel yaşam, hukuk, sağlık ve aile gibi alanlarda kadınların rolleri ve yerlerine dair sorunları kapsamlı bir şekilde ele alan ilk sözleşme olan CEDAW'a bu çalışmada incelenen ülkeler de dâhil olmak üzere halen 187 devlet taraftır.⁵ Birçoğu CEDAW öncesi dönemde hazırlanmış olan Avrupa ülkeleri anayasalarında kadın-erkek eşitliğine dair hükümlere kısaca değinilmekte, bu alan yasalar ve idari uygulamalar ile düzenlenmektedir.⁶ Buna karşın, yakın dönem anayasalarında CEDAW'ın etkileri daha belirgin olarak gözlenmektedir.

Nitekim Sözleşme'nin hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğünü düzenleyen 2. maddesinde⁷ taraf devletlerin, kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıta ile ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederek bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunacakları ifade edilmektedir:

a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak;

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak;

³ Kristin van der Leest, "Engendering Constitutions: Gender Equality Provisions in Selected Constitutions" **Engendering Constitutions: Gender Equality Provisions in Selected Constitutions A Comparative Study accompanied with Case Studies in: Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, Serbia**, Birleşmiş Milletler Kadınlar İçin Kalkınma Fonu, Erişim: 01.03.2012, <http://www.unifem.sk/uploads/doc/Constitutional%20publication%20Nov%2020071.pdf>

⁴ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

⁵ Birleşmiş Milletler, "United Nations Treaty Collections / Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", Erişim: 30.03.2012, http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en

⁶ Bkz: Feride Eroğlu, TBMM Araştırma Merkezi, "Anayasalarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlarla İlgili Hükümler", Kasım 2011, Erişim: 02.04.2012, http://yenianayasa.tbmm.gov.tr/docs/toplumsal_cinsiyet_kadin.pdf.

⁷ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme", Erişim: 30.03.2012, <http://www.kadinstatusu.gov.tr/tr/html/160/Uluslararası+Belgeler/>

c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla her hangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak;

d) Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak;

e) Her hangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak;

f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak;

g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümlerini kaldırmak;

Bu çalışmada, CEDAW yürürlüğe girdikten sonra, yakın dönemde hazırlanan bazı Afrika ve Güney Amerika ülkeleri anayasalarında kadınlarla ilgili düzenlemeler derlenmiştir. Bu ülkeler, Arjantin ve Kolombiya dışında, insani gelişme sıralamasında Türkiye'den daha alt sıralarda yer almakta ise de çalışmanın amacı açısından bu husus önem arz etmemektedir. Bu çalışmanın amacı, farklı tarihsel, siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel koşullara sahip bu ülkelerin kadın-erkek eşitliği açısından dikkat çeken anayasal vizyonlarını ve farklı anayasa yazım seçeneklerini sergileyebilmektir.

Dünya parlamentoları arasında kadın milletvekili oranı ile yedinci sırada⁸ yer alan *Güney Afrika'nın Anayasası* toplumsal cinsiyet eşitliği düzenlemesi konusunda örnek model oluşturmaktadır.⁹ Anayasanın 'Eşitlik' üzerine 9. maddesi hem eşitliğe hem de haksız ayrımcılığa dair geniş kapsamlı düzenlemeler içermektedir.

Latin Amerika ve Karayipler'de kadınlar lehine anayasal haklar konusunda son 10 yıl içinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bölgenin bütün anayasalarına eşitlik ilkesi, haklar ve yükümlülükler bağlamında "kadın ve erkek arasındaki eşitlik" konusunda birleşik hükümler dahil edilmiştir.

Yakın dönemde hazırlanmış anayasalarda vurgu yapılan bir diğer kavram, "toplumsal cinsiyet eşitliği (gender equality)"dir.

⁸ Parlamentolararası Birlik, "Women in National Parliaments, Situation as of 31 December 2011", Erişim: 30.03.2012, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

⁹ Kristin van der Leest, *A.k.*

Toplumsal cinsiyet, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nce 2008 yılında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nda (2008-2013)¹⁰ şöyle tanımlanmıştır:

“Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının kuramsal altyapısında ‘cinsiyet’ (sex) ile ‘toplumsal cinsiyet’ (gender) arasındaki ayırım kullanılmaktadır. ‘Cinsiyet’ kavramı, kadınlar ile erkekler arasındaki evrensel biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken ‘Toplumsal Cinsiyet’ kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri belirli bir bağlama göre tanımlamakta, erkeklerle kadınlar ve erkek çocuklarıyla kız çocukları arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin sosyal olarak nasıl kurulduğuna değinmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin getirdiği roller dinamiktir ve içeriği zamana göre değişebilmektedir.”

11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzalanan ve Türkiye'nin ilk imzacı ülke olduğu Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin¹¹ 3. maddesinde ‘toplumsal cinsiyet’in kadınlar ve erkekler için toplum tarafından uygun görülen ve sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, eylemler ve nitelikler anlamına geldiği belirtilmektedir. Sözleşmenin ‘Temel haklar, eşitlik ve ayırım gözetmeme’ye dair 4. maddesi şöyle düzenlenmektedir:

“1.Taraflar, gerek kamu gerek özel alanda tüm bireylerin, özellikle kadınların, şiddetten arınmış yaşama haklarını sağlamak ve korumak için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alır.

2.Taraflar, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı kınar ve bunu önlemek için özellikle:

- kadın erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına veya diğer uygun mevzuatına dahil edip, bu ilkenin uygulamada da gerçekleştirilmesini sağlayarak;
- gerektiğinde, kadınlara karşı ayrımcılığı, yaptırımların kullanılması yoluyla yasaklayarak;

¹⁰ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)” Erişim: 30.03.2012

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/TCEUlusaleylemlani.pdf

¹¹ T.C.Resmi Gazete, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, Erişim Tarihi: 12.03.2012,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308m1.htm>

- kadınlara yönelik ayrımcılık içeren kanunları ve uygulamaları yürürlükten kaldırarak;
gerekli yasal veya diğer tedbirleri gecikmeksizin alır.

3. Özellikle mağdurların haklarını korumaya yönelik önlemler olmak üzere, işbu Sözleşme hükümlerinin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal menşe, bir ulusal azınlıkla bağ, mülkiyet, doğum, cinsel yönelim, cinsel kimlik, yaş, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen ya da mülteci olma durumu veya başka statüler temelinde herhangi bir ayrımcılık olmaksızın Taraflarca uygulanması güvence altına alınmıştır.

4. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve kadınların korunması için gerekli olan özel tedbirler, işbu Sözleşme kapsamında ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir.”

2. KADIN – ERKEK EŞİTLİĞİ AÇISINDAN ANAYASALARDA ÖNE ÇIKAN BAŞLIKLAR

2.1. Anayasa Dili

Anayasanın dili, o ülkede kadın-erkek eşitliğinin tam olarak sağlanmasına yönelik taahhüdü göstermek açısından önem kazanmaktadır. Maskulin/erkeğe özgü bir dilin tercih edilmesi, bireylere ya da gruplara gönderme yapılan maddelerde maskulin /erkeğe özgü zamirler, ifadeler kullanılması kadın-erkek eşitliği açısından sorun oluşturabilmektedir. Yakın dönem anayasaları kullanılan dil bağlamında kadın ve erkeğe eşit mesafede durmakta, anayasa nötr bir dille hazırlanarak maskulin ifadelerden kaçınılmaktadır. Fiji, Güney Afrika, İsviçre ve Uganda Anayasalarında toplumsal cinsiyet açısından nötr bir dil kullanılmaktadır.¹²

¹² International IDEA, “A Practical Guide to Constitution Building”, <http://www.idea.int/publications/pgcb/index.cfm>, Lead Editors: Markus Böckenförde, Nora Hedling, Winluck Wahiu, Erişim: 16.01.2012

2.2. Eşitlik

Birçok anayasada eşit haklara ilişkin düzenlemeler hakların, kadınlar da dahil olmak üzere, herkese eşit olarak uygulanmasını ve kanun önünde eşitliği garanti eder. Söz konusu eşitlik, ayrımcılık yasağının ve pozitif önlemlerin uygulanmasını mümkün kılmanın yanı sıra vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi, evlilik, aile, eğitim, sağlık, istihdam, mülkiyet, doğal kaynakların kullanımı gibi çeşitli alanlarda kadınlar ve erkeklere eşit muamele edilmesine dair düzenlemeleri de içerebilmektedir.

2.2.1. Eşit Haklar ve Pozitif Önlemler

Anayasalarda toplumsal yaşamın her düzeyinde, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda kadınlar ve erkekler arasında gerçek bir fırsat eşitliği/ fiili eşitlik sağlanmasına yönelik düzenlemeler söz konusu olabilmektedir:

Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasasının 9. maddesi eşitliği şöyle düzenlemektedir.

“Herkes yasa önünde eşittir ve eşit koruma ve kanundan yararlanma hakkına sahiptir. Eşitlik tüm hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmayı içerir. Eşitliğin sağlanmasını teşvik etmek için haksız ayrımcılıkla dezavantajlı konuma düşmüş kişileri veya kişi gruplarını korumak veya geliştirmek için tasarlanan yasal veya diğer önlemler alınabilir.”

Kenya Anayasasının ayrımcılık yasağıyla ilgili maddesinde şu hükme yer verilmektedir:

“Devlet bu maddede güvence altına alınan hakların hayata geçirilmesine tam olarak etki etmek için, geçmişte yapılan ayrımcılık nedeniyle bireyler veya grupların uğradığı herhangi bir dezavantajı telafi için tasarlanmış pozitif ayrımcılık/olumlu eylem programları ve politikaları dahil olmak üzere yasal ve diğer önlemleri alır.”

Bir grup anayasada da kadınların haklarına özel olarak gönderme yapılmakta; devlet toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşviki ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yasaklanması gibi belli eylemlerde taahhüt altına sokulmaktadır.

Örneğin, **Paraguay Anayasasının** 48. maddesinde şu hüküm yer almaktadır:

“Kadınlar ve erkekler eşit medeni, siyasi, sosyal ve kültürel haklara sahiptir. Devlet bu eşitliği gerçek ve etkin kılmak için eşitliğin gerçekleşmesini önleyen veya kısıtlayan engelleri

kaldırmanın yanı sıra kadınların millet hayatının her sektöründe katılımını teşvik etmek suretiyle uygun koşulları ve mekanizmaları yaratır.”

2.2.2. Ayrımcılık Yasağı

Toplumsal cinsiyet dahil olmak üzere kimlik temelinde ayrımcılığın yasaklanması da eşitlik düzenlemelerine eşlik edebilmektedir. Bazı anayasalarda eşitlik maddesi genel olarak düzenlenir ya da aile ve çalışma yaşamına dair haklardan söz edilirken kadınlara özel vurgu yapılmaktadır.

Örneğin, **İsviçre Anayasasının** eşitlikle ilgili 8. maddesi şöyle düzenlenmiştir ¹³:

“1.Yasa önünde herkes eşittir.

2.Hiç kimseye, kökeni, ırkı, toplumsal cinsiyeti, yaşı, dili, sosyal konumu, yaşam tarzı, dini, felsefi ya da siyasi inançları ya da bir bedensel veya zihinsel engeli nedeniyle ayrımcılık yapılamaz.

3.Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Kanun özellikle ailede, eğitim sırasında ve işyerinde hukuki ve olgusal/gerçek eşitlik sağlar. Erkekler ve kadınların eşit değerde iş için eşit ücrete hakkı vardır.”

Güney Afrika Anayasası'nın 9/3 maddesi ayrımcılık yasağını kapsamlı şekilde düzenlenmektedir:

“Devlet hiçbir kişiye karşı ırk, toplumsal cinsiyet, cinsiyet, hamilelik, medeni durum, etnik veya sosyal köken, renk, cinsel yönelim, yaş, engellilik, din, vicdan, inanç, kültür, dil ve doğum dahil olmak üzere bir veya daha fazla temellere dayalı olarak doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapamaz.”

2.2.3. Anayasal Eşitlik Gözetim Mekanizmaları

Bazı anayasalarda eşitlik gözetim mekanizmaları öngörülmektedir. Örneğin, **Kenya Anayasası'nda** 59. madde, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve genel olarak eşitliği teşvik etmek ve ulusal gelişmede toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmayı koordine etmek ve kolaylaştırmak

¹³ İsviçre Konfederasyonu Resmi Makamları, “Federal Constitution of the Swiss Confederation”, Erişim: 16.01.2012, <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf>. (Nisan 1999 tarihli Anayasa 197 maddeden oluşmaktadır)

görevini “Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu”na vermektedir. **Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası’nın** 187. maddesinde bir “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu”, **Ruanda Anayasası’nın** 185. maddesinde bir “Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi” öngörülmekte, **Uganda Anayasası’nın** 32. maddesinde de Parlamentoda bir “Fırsat Eşitliği Komisyonu” kurulması şartı getirilmektedir. **Arjantin Anayasası** ise 86. maddesinde, anayasada sayılan insan hakları ve diğer hakların, güvencelerin korunması ve savunulması görevini Ombudsman’a vermektedir.

2.3. Eşit Temsil

2.3.1. Siyasal Katılım

Kadınlar ve erkeklerin siyasete eşit katılımları ve eşit temsilleri ile ilgili olarak yakın dönem anayasalarının bazılarında kota düzenlemeleri yer almaktadır.

Afganistan (2004), Bangladeş (2004), Burundi (2005), Fransa (1999), Irak (2004), Malawi (1994), Pakistan (2002), Ruanda (2003), Somali (2004), Swaziland (2005), Tanzania (1992) anayasalarında Parlamentoda belli bir oranda kadın üye sayısını sağlamaya yönelik düzenlemeler bulunmaktadır.¹⁴

Fransa Anayasası’nın 1.maddesinde, “Kadınlar ve erkeklerin seçimle gelinen görev ve mevkilerin yanı sıra mesleki konumlara ve sosyal sorumluluklara eşit şekilde erişebilmeleri, kanunla teşvik edilir.” hükmü yer almakta, 4. maddede ise siyasi partilerin bu ilkenin yasalar tarafından koyulan koşullar çerçevesinde uygulanmasına katkıda bulunacakları belirtilmektedir.

Ruanda Anayasası, Parlamentonun alt kanadında 80 koltuktan 24’ünü, Senatoda koltukların %30’unu kadınlara ayırmakta, 52. maddesinde siyasi örgütlere, kadınlar ve erkeklerin seçimle gelinen görevlere eşit erişime sahip olmalarını sağlayacak şekilde çalışmaları koşulunu getirmektedir.

Pakistan Anayasası’nda Millet Meclisi ve eyalet meclislerinde kadınlar için belli sayıda koltuk ayrılmaktadır. Anayasanın 51. maddesinde Millet Meclisi’nin kadınlar ve

¹⁴ Pippa Norris ve Mona Lena Krook, “Gender Equality in Elected Office: A Six Step Action Plan”, s.20, Erişim:20.03.2012, AGİT, <http://www.osce.org/odihr/78432>,

gayrimüslimler için ayrılan koltuklar dahil olmak üzere 342 üyeden oluşacağı belirtilmektedir. Kadınlara 60, gayrimüslimlere 10 koltuk ayrılmaktadır.¹⁵

Kenya Anayasası, Millet Meclisi ve Senatoda'da kadınlar için belli sayıda yer ayırmaktadır.

Uganda Anayasası'nın 78. maddesinde parlamentoda her bölgeden (district) bir kadın temsilcinin yer alacağı, 180. maddesinde her yerel yönetim konseyinin üçte bir oranında üyeliğinin **kadınlara** ayrılacağı belirtilmektedir.¹⁶

Anayasalarda yer verilen diğer bir kota uygulaması da seçimlerde en az belli sayıda kadının aday gösterilmesi gereğine ilişkin düzenlemelerdir. Siyasi partilerin kadınları listelerin en alt sıralarına koymalarını ve böylece seçilme şanslarını sınırlamalarını önlemek amacıyla bazı anayasalarda belli bir oranda kadın adayın parti listesinde ya da listenin başında gösterilmesi şart koşulmaktadır. Örneğin Arjantin'de, siyasi partiler ve seçim sistemi ile düzenlemelerde fiili fırsat eşitliği sağlanması için pozitif eylem şart koşulmaktadır.¹⁷ Anayasanın 37. maddesinde seçimle gelinen görevler ve siyasi parti görevleri için kadınlar ve erkeklere fiili fırsat eşitliğinin siyasi partiler ve seçim sistemi düzenlemelerinde pozitif eylemler yoluyla güvence altına alınacağı hükme bağlanmıştır.

2.3.2. Karar Alma Mevkilerine Katılım

Kotalar, yasama organı dışındaki yerlerde de temsilde eşitliği sağlamak amacıyla uygulanabilmektedir. Bazı anayasalarda kota ya da diğer önlemler yoluyla diğer alanlardaki kamu görevlerinde belli bir düzeyde cinsiyet dengesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ruanda Anayasası'nın 9. maddesinde, kadınlara karar alma organlarındaki makamlarda en az yüzde 30 oranında yer verilmesinin sağlanmasına vurgu yapılmaktadır.

¹⁵ 1.fıkra uyarınca ilgili eyaletlerde kadınlara ve gayrimüslimlere ayrılan tüm koltuklar için her eyalet tek bir seçim bölgesidir. Bir eyalete ayrılmış kadın ve gayrimüslim üyeler Eyalet Meclisinde her bir siyasi parti tarafından elde edilen tüm koltuklar üzerinden siyasi partilerin aday listelerinden nispi seçim sistemiyle kanuna uygun olarak seçilirler. Pakistan Enformasyon ve İletişim Bakanlığı, "The Constitution of the Islamic Republic of Pakistan", Erişim:05.03.2012, <http://www.infopak.gov.pk/Constitution30April2010.pdf>

¹⁶ Uganda'da 112 bölge bulunmaktadır. Bkz: Global Databases of Quotas for Women, Erişim: 20.03.2012, www.quotaproject.org

¹⁷ Arjantin Senatosu, "Constitution of the Argentine Nation", Erişim: 20.03.2012 <http://www.senado.gov.ar/web/interes/constitucion/english.php>

Kolombiya Anayasası'nın 40.maddesinde, kadınların kamu yönetiminin karar alma mevkilerine yeterli ve etkin katılımının garanti edilmesiyle ilgili bir düzenleme bulunmaktadır.

Kenya Anayasası'nın 27. maddesinde, seçim ya da atama yapılan organların üyelerinin üçte ikisinden fazlasının aynı **cinsiyetten** olamayacağı ilkesini uygulamak için Devletin yasal ve diğer önlemleri alacağı hükme bağlanmıştır.

Güney Afrika Anayasası'nda, anayasal kurumlara yapılan atamalarda 'Güney Afrika'nın ırk ve toplumsal cinsiyet kompozisyonunu genel olarak yansıtmak gereksinimi'nden söz edilmektedir.

Uganda Anayasası'nda, devletin bütün anayasal ve diğer organlarda toplumsal cinsiyet dengesini ve marjinal grupların adil temsilini sağlayacağı belirtilmektedir.

2.4. Çalışma Hayatı

Çalışma hayatında kadınların erkeklerle fiili eşitliğini sağlamaya yönelik olarak işyerinde işe alınma, yetiştirilme, terfi ettirilmede ayrımcılık yasağı, kadınlar ve erkekler için eşit işe eşit ücret uygulaması; kadınların doğum öncesi ve sonrası dönemlerde korunması; ücretli izin; babalık izni; çalışma hayatı ile ev hayatının uyumlaştırılması ve evde çocuk / yaşlı / engelli bakımı gibi düzenlemeler söz konusu olabilmektedir.

1917 tarihli Meksika Anayasası'nda 2007 yılında yapılan bir düzenleme ile kadın ve erkek işçiler için eşit işe eşit ücret ilkesi özel sektörü de kapsayacak şekilde anayasa ile garanti altına alınmıştır.¹⁸ Anayasa'nın 'Çalışma ve Sosyal Güvenlik' konulu 6. Başlığının 123. maddesi, Kongre'ye işçi, memur, ev işlerinde çalışanlar veya esnafın sözleşmeye taraf olduğu haller dahil olmak üzere, cinsiyete ya da milliyete dayalı ayırım yapılmaksızın kadın ve erkek işçiler için eşit değerde iş için eşit ücret uygulanmasını düzenleyen iş kanunları çıkarma yükümlülüğü getirmektedir.

2.5. Aile Hayatı

Kadın-erkek eşitliğinin aile hayatında düzenlenmesi ile ilgili olarak anayasalarda evliliklere, evliliklerde çiftlerin eşit hak ve yükümlülüklerine, çocukların / yaşlıların

¹⁸ International IDEA, "A Practical Guide to Constitution Building", Erişim: 16.01.2012 <http://www.idea.int/publications/pgcb/index.cfm>, Lead Editors: Markus Böckenförde, Nora Hedling, Winluck Wahiu, s.64

/engellilerin bakım ve sorumluluğuna ve aile hayatının korunmasına dair düzenlemeler söz konusu olmaktadır.

Örneğin, **Ruanda Anayasası'nın** 26. maddesinde, bir erkek ve bir kadın arasında sadece medeni nikâhlı, tekeşli evliliğin tanınacağı, hiç kimsenin kendi serbest rızası olmadan evlendirilemeyeceği, bir evliliğin taraflarının evliliğin başlangıcında, mevcudiyeti süresince ve boşanma esnasında eşit haklara ve yükümlülüklerle sahip olacağı belirtilmektedir. Anayasanın 27. maddesinde de, toplumun doğal temeli olan ailenin, devlet tarafından korunacağı, her iki ebeveynin de çocuklarını yetiştirmek için hak ve ödevleri olduğu, devletin ailenin gelişmesini sağlamak amacıyla, ailenin ve özellikle anne ile çocuğun korunmasını sağlamak için gerekli yasalar ve kurumları oluşturmak zorunda olduğu ifade edilmektedir.

Anayasalarda ev içi şiddete yönelik düzenlemelere de rastlanmaktadır.

Paraguay Anayasası'nın 'Şiddete Karşı Koruma'yı düzenleyen 60. maddesinde, devletin, aile dayanışmasını zayıflatan aile içi şiddet ve diğer nedenlerin önlenmesini amaçlayan politikaları teşvik edeceği hükmü yer almaktadır.

Kolombiya Anayasası'nın 42. maddesi aile ilişkilerinin çiftin haklar ve ödevlerde eşitliğine ve tüm üyelerinin karşılıklı saygısına dayandığını, aile içi şiddetin herhangi bir biçiminin ailenin ahenk ve birliğini yıkıcı olarak kabul edilip kanunlara göre cezalandırılacağını hükme bağlamaktadır.

Güney Afrika Anayasası'nın 'Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği' ile ilgili 12/c maddesinde de "Kamu veya özel kaynaklardan gelen **her türlü şiddetten** arındırılmış olmak" hakkı vurgulanmaktadır.

3. ÜLKE İNCELEMELERİ

Çalışmanın bu bölümünde, incelemeye konu alınan ülke anayasalarının kadınlara değinen, kadınları ilgilendiren ve kadın-erkek eşitliği ile ilgili maddeleri derlenmektedir. Vatandaşlığın kazanılması, kaybı, vs. gibi durumlarla ilgili maddeler de bu başlıklar altında değerlendirilebilirse de söz konusu ülke anayasalarının tümünde, vatandaşlıkla ilgili düzenlemelerde kadınlar ve erkeklere eşit yaklaşılmakta olduğundan çalışmanın hacmini sınırlayabilmek için bu maddelere ayrıca değinilmemiştir.

3.1. Arjantin

Tarihi 1853 yılına kadar gitmekle birlikte 1994 yılında önemli değişikliklere uğrayan Arjantin Anayasası 129 maddeden oluşmaktadır.¹⁹ Arjantin, 2011 BM İnsani Gelişme Endeksi'nde 187 ülke arasında 45., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 67. sırada yer almakta olup kadın parlamenter oranı yüzde 37.8'dir.²⁰ Dünya parlamentoları arasında kadın milletvekili oranı ile 17. sırada²¹ yer almaktadır. Anayasada seçimle gelinen görevler ve siyasi parti görevleri bakımından kadınlar ve erkekler arasında fiili fırsat eşitliğinin, siyasi partiler ve seçim sistemi düzenlemelerinde pozitif eylemler yoluyla güvence altına alınacağı belirtilmekte, gerçek fırsat eşitliği ve eşit muameleyi güvence altına almak için Kongre'ye yasa yapma ve olumlu önlemleri teşvik etme görevi verilmektedir.

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır:

Birinci Kısım

Bölüm I.

Madde 14 mükerrer.

Çalışma / emek, çeşitli biçimlerinde, işçilere, onurlu ve adil çalışma koşulları; sınırlanmış çalışma saatleri; ücretli dinlenme ve tatil; adil bir ücret, asgari hayatî ve ayarlanabilir ücret; **eşit işe eşit ücret**; işletmelerin kârına katılma; yönetimde işbirliği ve üretimin kontrolü ile keyfi işten çıkarılmaya karşı koruma sağlayacak şekilde, kanunla korunur.

Bölüm II. Yeni Haklar ve Güvenceler

Madde 37.

Bu Anayasa, halk egemenliği ilkesine ve buradan çıkan yasalara uygun olarak, siyasi hakların tam olarak kullanılmasını garanti eder. Oy verme, evrensel eşit, gizli ve zorunlu olacaktır.

¹⁹ Arjantin Senatosu, "Constitution of the Argentine Nation", Erişim: 02.03.2012, <http://www.senado.gov.ar/web/interes/constitucion/english.php>,

²⁰ İnsani Gelişme Raporları-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Gender Inequality Index and related indicators", Erişim: 20.03.2012, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf

²¹ Parlamentolararası Birlik, "Women in National Parliaments, Situation as of 31 December 2011", Erişim: 30.03.2012, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

Seçimle gelinen görevler ve siyasi parti görevleri bakımından **kadınlar** ve erkekler arasında fiili fırsat eşitliği, siyasi partiler ve seçim sistemi düzenlemelerinde pozitif eylemler yoluyla güvence altına alınacaktır.

Bölüm IV. Kongrenin Yetkileri

Madde 75. Kongre aşağıda sayılan hususlarda yetkilidir:

[...]

22. Diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlar ile yapılacak antlaşmaları ve Vatikan ile yapılacak muahedeleri onaylamak veya reddetmek. Antlaşmalar ve muahedeler hiyerarşik bakımdan yasalardan daha yüksek bir konuma sahiptir.

İnsan Hakları ve Ödevleri Amerikan Bildirgesi; İnsan Hakları Evrensel Beyanname; Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Paktı; Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Paktı ve güçlendirici Protokolü; Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme; **Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**; İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme; Çocuk Hakları Sözleşmesi; kendi maddelerinin tam hükümleriyle anayasal hiyerarşiye sahiptir. Bu sözleşmeler Anayasanın Birinci Bölümündeki herhangi bir maddeyi yürürlükten kaldıramazlar ve Anayasada tanınan haklar ve güvenceleri tamamlayıcı olarak anlaşılmalıdırlar. [Bu sözleşmeler] Sadece Parlamentonun her iki kanadının tüm üyelerinin üçte ikisinin onayının ardından Ulusal Yürütme Gücü tarafından fesholunabilirler.

İnsan hakları konusundaki diğer anlaşma ve sözleşmelerin anayasal hiyerarşiye ulaşmaları için, Kongre tarafından onaylanmalarından sonra, Parlamentonun her iki kanadının tüm üyelerinin üçte ikisinin oyunu almaları gerekmektedir.

23. **Gerçek fırsat eşitliği** ve eşit muameleyi güvence altına almak, bu Anayasa ve insan haklarına ilişkin, özellikle çocuklar, **kadınlar**, yaşlılar ve engellilere gönderme yapan, yürürlükteki uluslararası sözleşmelerle tanınan hakları tam olarak kullanmak ve bu haklardan yararlanmak için yasalar yapmak ve olumlu önlemleri teşvik etmek,

Çocukları hamilelikten ilköğretim sonuna kadar terk edilmekten korumak ve **hamilelik** ile emzirme döneminde **anneyi** korumak için özel ve müstakil bir sosyal güvenlik sistemi düzenlemek.

Madde 86. Ombudsman

Ombudsman, tam özerklikle ve diğer herhangi bir makamdan talimat almadan çalışmak üzere, Ulusal Kongre faaliyet alanında oluşturulmuş bağımsız bir kurumdur. Ombudsmanın görevi idarenin eylemleri, işlemleri ve ihmalleri karşısında, bu Anayasada ve yasalarda korunan insan haklarını ve diğer hakları, garantileri ve çıkarları savunma ve korumanın yanı sıra, kamu idari fonksiyonlarının denetimidir.

Ombudsman, bir davada taraf olmak ehliyetine sahiptir. Her iki kanadın mevcut üyelerinin üçte ikisinin oyu ile Kongre tarafından atanır ve görevden alınır. Yasama organı üyelerinin sahip olduğu dokunulmazlıklar ve ayrıcalıkları haizdir. Beş yıllık dönem için görevde kalır ve sadece bir kez yeniden atanabilir.

Bu organın teşkilatı ve çalışmaları özel bir yasa ile düzenlenir.

3.2. Güney Afrika Cumhuriyeti

1996 tarihli Anayasa 16 kez değişikliğe uğramıştır ve 243 maddeden oluşmaktadır.²² Güney Afrika, BM 2011 İnsani Gelişme Endeksi'nde 187 ülke arasında 123., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 94. sırada olup yüzde 42.7'lik kadın parlamenter oranına sahiptir. Dünya parlamentoları arasında kadın milletvekili oranı ile 7.sırada²³ yer almaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu anayasal demokrasiyi destekleyen devlet kurumları arasında sayılmakta, komisyonun görevleri anayasada düzenlenmektedir.

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır

Bölüm 1

Kurucu Hükümler (Maddeler 1-6)

Madde 1. Güney Afrika Cumhuriyeti

²² Güney Afrika Anayasa Mahkemesi, "The Constitution", Erişim: 01.03.2012, <http://www.constitutionalcourt.org.za/site/theconstitution/thetext.htm>

²³ Parlamentolararası Birlik, "Women in National Parliaments, Situation as of 31 December 2011", Erişim: 30.03.2012, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

Güney Afrika Cumhuriyeti aşağıdaki değerler üzerine kurulmuş, egemen, demokratik bir devlettir:

- a) İnsan onuru, eşitliğin sağlanması ve insan hakları ve özgürlüklerinin ilerletilmesi,
- b) Irkçı ve **cinsiyetçi** olmama,
- c) Anayasanın üstünlüğü ve hukuk devleti,

[...]

Bölüm 2

Haklar Beyannamesi (Maddeler 7-39)

Madde 9. Eşitlik

1. Herkes yasa önünde eşittir ve eşit koruma ve kanundan yararlanma hakkına sahiptir.

2. Eşitlik tüm hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmayı içerir. Eşitliğin sağlanmasını teşvik etmek için haksız ayrımcılıkla dezavantajlı konuma düşmüş kişileri veya kişi gruplarını korumak veya geliştirmek için yasal veya diğer önlemler alınabilir.

3. Devlet, hiçbir kişiye karşı ırk, **toplumsal cinsiyet, cinsiyet**, hamilelik, medeni durum, etnik veya sosyal köken, renk, **cinsel yönelim**, yaş, engellilik, din, vicdan, inanç, kültür, dil ve doğum dahil olmak üzere bir veya daha fazla temele dayalı olarak doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapamaz.

4. Hiç kimseye karşı, 3.bentteki kavramlardan biri veya daha fazlası temelinde, haksız yere doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapılamaz. Haksız ayrımcılığı önlemek veya yasaklamak için ulusal yasa çıkarılmalıdır.

5. Ayrımcılığın adil olduğu kabul edilmediği/ispatlanmadığı sürece 3.bentte sıralanan gerekçelerin bir veya daha fazlası temelinde yapılan ayrımcılık haksızdır / adil değildir.

Madde 12. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

1. Herkesin aşağıdaki hakları içeren kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır

[...]

(c) Kamu veya özel kaynaklardan gelen **her türlü şiddetten** arındırılmış olmak;

[...]

2. Herkes, aşağıdakileri içeren bedensel ve ruhsal bütünlük hakkına sahiptir:

a) **üremeye ilişkin kararlar** almak;

b) Bedensel güvenlik ve kendi bedeni üzerinde kontrol;

[...]

Madde 15. Din, İnanç ve Düşünce Özgürlüğü

1. Herkes vicdan, din, düşünce, inanç ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.

2. Dini riayetler / ibadetler (religious observances) devlet ya da devlet destekli kurumlarda yürütülebilir: Şu şartlarla ki:

a) ilgili kamu otoriteleri tarafından konulan kuralları takip ederler.

b) eşit temelde yürütülürler.

c) katılım serbest ve gönüllüdür.

3. a) Bu bölüm aşağıdakileri tanıyan yasalar yapmayı engellemez:

i) herhangi bir gelenek ya da dini, kişisel veya aile hukuku sistemi altında akdedilen **evlilikler**,

ii) herhangi bir gelenek altında ya da belirli bir dine mensup kişiler tarafından uyulan herhangi bir kişisel ve **aile hukuku** sistemi.

b) (a) bendi bağlamındaki tanıma, bu bölüm ve Anayasanın diğer hükümlerine uygun olmalıdır.

Madde 16. İfade Özgürlüğü

1. Herkes aşağıdakileri içeren ifade özgürlüğü hakkına sahiptir:

- a) basın ve diğer medya özgürlüğü;
- b) bilgi veya fikir almak ya da vermek özgürlüğü;
- c) sanatsal yaratıcılık özgürlüğü; ve
- d) akademik özgürlük ve bilimsel araştırma özgürlüğü.

2. Birinci fıkradaki hak aşağıdakileri teşmil etmez :

- a) savaş propagandası;
- b) yakın şiddeti teşvik; veya
- c) ırk, etnik köken, **toplumsal cinsiyet** veya dine dayanan ve zarar vermeyi kışkırtan nefret savunuculuğu.

Madde 25. Mülkiyet

[...]

5. Devlet vatandaşlarının **eşitlik** temelinde toprağa erişebilmelerini sağlayan şartları teşvik etmek için, kendi mevcut kaynakları dâhilinde, makul yasal ve diğer tedbirleri almalıdır.

Madde 27. Sağlık, Gıda, Su ve Sosyal Güvenlik

1. Herkesin aşağıda sayılanlara erişim hakkı vardır:

- a.) **üreme sağlığı** da dahil olmak üzere sağlık hizmetleri;
- b) yeterli yiyecek ve su ;
- c) kendilerini ve bakmakla yükümlü olduklarını destekleyemiyorlarsa uygun sosyal yardım da dahil olmak üzere, sosyal güvenlik.

2. Devlet bu hakların her birinin aşamalı olarak gerçekleşmesini sağlamak için, kendi mevcut kaynakları dahilinde, makul yasal ve diğer tedbirleri almalıdır.

[...]

Madde 37. Olağanüstü Hal

Olağanüstü hal düzenlemelerini içeren bu maddede, kullanımı olağanüstü hal şartlarında bile istisnaya tabi tutulamayacak (non-derogable) haklar arasında 9. maddedeki ‘Eşitlik’ sayılmakta, hakkın istisnaya tabi tutulamayacağı kapsam olarak ‘yalnızca ırk, renk, etnik veya sosyal köken, **cinsiyet**, din ya da dil temelinde adil olmayan ayrımcılıkla ilgili haller’ sıralanmaktadır.

Bölüm 4

Parlamento (Maddeler 42-82)

Ulusal Meclis (Madde 46-59)

Madde 46. Oluşum ve Seçim

1. Millet Meclisi, Cetvel 6A uyarınca, aşağıdaki maddelere göre belirlenmiş bir seçim sistemine dayanarak üyeliğe seçilen en az 350, en fazla 400 **kadın** ve erkekten oluşur.

- a) Ulusal mevzuat tarafından düzenlenen;
- b) Ulusal ortak seçmen kütüklerine dayalı;
- c) Oy verme yaşını en az 18 olarak tanıyan;
- d) Genel olarak nispi temsille sonuçlanan.

2. Millet Meclisi üye sayısının belirlenmesine dair kural bir Kanunla düzenlenmelidir.

Bölüm 5

Cumhurbaşkanı ve Ulusal Yürütme (Maddeler 83-102)

Madde 86. Cumhurbaşkanı Seçimi

1. Millet Meclisi, seçimlerden sonraki ilk oturumunda ve boşalan yeri doldurmak gereken her zamanda, kendi üyeleri arasından bir **kadın** veya bir erkeği Cumhurbaşkanı olarak seçmelidir.

[...]

Bölüm 6

Eyaletler (Maddeler 103-150)

Madde 105. Eyalet Meclislerinin Oluşumu ve Seçimi

1. Bir Eyalet Meclisi, Cetvel 6A uyarınca, aşağıdaki maddelere göre belirlenmiş bir seçim sistemine dayanarak üyeliğe seçilen **kadın** ve erkeklerden oluşur:

- a) Ulusal mevzuat tarafından düzenlenen;
- b) Ulusal ortak seçmen listelerinin o eyalet bölümüne dayanan;
- c) Oy verme yaşını en az 18 olarak tanıyan;
- d) Genel olarak nispi temsille sonuçlanan.

[...]

Madde 128. Eyalet Başbakanlarının Seçimi

1. Bir Eyalet Meclisi seçimlerden sonraki ilk oturumunda ve boşalan yeri doldurmak gereken her zamanda, kendi üyeleri arasından bir **kadın** veya bir erkeği Eyalet Başbakanı olarak seçmelidir.

Bölüm 8

Mahkemeler ve Yargının İdaresi (Maddeler 165-180)

Madde 174. Yargı Görevlilerinin Atanması

1. Uygun niteliklere sahip, elverişli ve münasip olan herhangi bir **kadın** veya erkek yargı görevlisi olarak atanabilir. Anayasa Mahkemesi'ne atanacak olan bir kişi, Güney Afrika vatandaşı da olmalıdır.

2. Yargı görevlileri atanırken, yargının Güney Afrika'nın ırk ve **toplumsal cinsiyet kompozisyonunu** büyük ölçüde yansıtmaya gerekliliği dikkate alınmalıdır.

[...]

Madde 175. Vekil Hakimler

1. Anayasa Mahkemesi'nde bir boşluk ya da bir hakimin yokluğu söz konusu ise Cumhurbaşkanı bir **kadın** veya bir erkeği vekil hakim olarak atayabilir. Atama yargının idaresinden sorumlu kabine üyesi tavsiyesi üzerine Başhakimin muvafakati ile yapılmalıdır.

[...]

Bölüm 9

Anayasal Demokrasiyi Destekleyen Devlet Kurumları (Maddeler 181-194)

Madde 181. Kuruluş ve İdare Esasları

1. Aşağıdaki devlet kurumları Cumhuriyette anayasal demokrasiyi güçlendirirler:

a) Kamu Avukatı,

b) Güney Afrika İnsan Hakları Komisyonu,

c) Kültürel, Dini ve Dilsel Toplulukların Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Komisyonu,

d) **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği** Komisyonu,

e) Genel Denetçi,

f) Seçim Komisyonu.

2. Bu kurumlar bağımsızdır ve sadece Anayasa ve kanunlara tabidirler. Söz konusu kurumlar tarafsız olmalı ve kendi yetkilerini ve görevlerini korkusuzca, iltimas ve önyargı olmaksızın yerine getirmelidirler.

3. Devletin diğer organları, yasama ve diğer önlemler vasıtasıyla, bağımsızlık, tarafsızlık, saygınlık ve etkinliklerini sağlamak için bu kurumlara yardımcı olmalı ve bunları korumalıdır.

4. Devletin hiçbir organı veya hiçbir kimse bu kurumların işleyişine müdahale edemez.

5. Bu kurumlar Millet Meclisine karşı sorumludur ve Meclise en az yılda bir kez, faaliyetleri ve görev performanslarına dair rapor vermek zorundadırlar.

Kültürel, Dini ve Dilsel Toplulukların Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Komisyonu (Maddeler 185-186)

Madde 186. Komisyonun Oluşumu

[...]

2. Komisyonun Oluşumu

a) Güney Afrika'da başlıca kültürel, dini ve dilsel toplulukları genel olarak temsil etmelidir.

b) Güney Afrika'nın **toplumsal cinsiyet** kompozisyonunu genel olarak yansıtmalıdır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu

Madde 187. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonunun Görevleri

1 **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu**, **toplumsal cinsiyet eşitliğine** saygıyı ve **toplumsal cinsiyet eşitliğinin** korunmasını, geliştirilmesini ve erişilmesini teşvik etmelidir.

2. **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu**, ulusal mevzuat tarafından öngörüldüğünce, **toplumsal cinsiyet eşitliğine** ilişkin konularda izleme, inceleme, araştırma, eğitim, kulis, tavsiye ve rapor dahil olmak üzere görevlerini yerine getirmek için gerekli yetkiye sahiptir.

3. **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonunun** ek görev ve yetkileri ulusal mevzuat tarafından düzenlenir.

Genel Hükümler (Maddeler 193-194)

Madde 193. Atamalar

1.Kamu Avukatı ve bu Bölümde kurulan her Komisyonun üyeleri aşağıdaki **kadın** ya da erkeklerden olmalıdır.

a) Güney Afrika vatandaşları;

b) belirli bir görev için elverişli ve uygun olanlar;

c) ulusal mevzuat tarafından öngörülen diğer şartlara uygun olanlar.

2. Üyeler atanırken, bu Bölümde kurulan bir Komisyon için Güney Afrika'nın ırk ve **toplumsal cinsiyet** kompozisyonunu genel olarak yansıtmak gereksinimi dikkate alınmalıdır.

3. Genel Denetçi, Güney Afrika vatandaşı olan ve bu görevi yapmak üzere elverişli ve uygun bir **kadın** veya bir erkek olmalıdır. Genel Denetçi ataması denetim, devlet maliyesi ve kamu yönetiminde uzmanlık bilgisi veya deneyime dikkat edilerek yapılmalıdır.

4. Cumhurbaşkanı Millet Meclisinin önerisi üzerine Kamu Avukatını, Genel Denetçiyi ve aşağıdakilerin üyelerini atar:

a) İnsan Hakları Komisyonu;

b) **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu;**

c) Seçim Komisyonu;

[...]

Bölüm 10

Kamu Yönetimi (Maddeler 195-197)

Madde 196. Kamu Hizmeti Komisyonu

[...]

10. Bir komisyon üyesi yalnızca bir kez ek dönem için yenilenebilir, beş yıllık bir dönem için atanır ve aşağıdaki özelliklere sahip bir **kadın** ya da bir erkek olmalıdır:

a) Güney Afrika vatandaşı ve

b) kamu hizmetlerinin yönetimi, işletilmesi veya sağlanmasında bilgisi ya da deneyimi ile elverişli ve uygun.

[...]

Bölüm 11

Güvenlik Hizmetleri (Maddeler 198-210)

Polis (Maddeler 205-208)

Madde 207. Polis Hizmetlerinin Kontrolü

1. Yürütmenin başı sıfatıyla Cumhurbaşkanı, polis hizmetini kontrol etmek ve yönetmek için, polis hizmetinin Ulusal Komiseri olarak bir **kadın** veya bir erkek tayin etmelidir.

[...]

3. Ulusal Komiser, eyalet yürütme makamının onayı ile, bir **kadın** ya da bir erkeği eyalet komiseri olarak tayin eder. Ancak Ulusal Komiser ile eyalet yürütme makamı, atama üzerinde anlaşamazlarsa polisten sorumlu Kabine üyesinin taraflar arasında arabuluculuk yapması gerekir.

[...]

İstihbarat (Maddeler 209-210)

Madde 209 İstihbarat Hizmetlerinin Kuruluş ve Kontrolü

1. Savunma gücü veya polis hizmetinin herhangi bir istihbarat bölümü dışındaki herhangi bir istihbarat servisi, yürütmenin başı sıfatıyla sadece Cumhurbaşkanı tarafından ve sadece ulusal mevzuata uygun olarak kurulabilir.

2. Yürütmenin başı sıfatıyla Cumhurbaşkanı, 1. fıkra uyarınca kurulan her istihbarat servisinin başkanı olarak bir **kadın** ya da bir erkek tayin etmeli, ya bu hizmetlerin kontrol ve yönlendirilmesinin siyasi sorumluluğunu üstlenmeli ya da bu sorumluluğu üstlenmek üzere bir Kabine üyesini seçmelidir.

Bölüm 13

Finans (Maddeler 213-230)

Genel Finansal Konular (Maddeler 213-219)

Finansal ve Mali Komisyon (Maddeler 220-222)

Madde 221. Üyelerin Atanması ve Görev Süreleri

1. Komisyon, yürütmenin başı sıfatıyla Cumhurbaşkanı tarafından atanan aşağıdaki **kadın** ve erkeklerden oluşur.

[...]

3.3. Kenya

Anayasa 2010 tarihli olup 264 maddeden²⁴ oluşmaktadır. Kenya, BM 2011 İnsani Gelişme Endeksi'nde 187 ülke arasında 143., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 130. sırada yer almaktadır ve yüzde 9.8'lik bir kadın parlamenter oranına sahiptir.²⁵ Anayasada, tüm kamu organlarının oluşumunda üyelerin her cinsiyete en az üçte bir oranında dağılım olacak şekilde belirlenmesi zorunluluğu yer almakta, ayrıca kamu kurumlarının başkan ve yardımcılıkları için her iki cinsin temsili teşvik edilmektedir.

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır:

Önsöz

Kenya halkı,

[...]

bireyin, ailenin, toplulukların ve milletin refahını korumaya ve beslemeye ADANMIŞ,

insan hakları, **eşitlik**, özgürlük, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü temel değerlerine dayalı bir yönetim için tüm Kenyalıların özlemlerini TANIYARAK,

[...]

Bölüm Dört - Haklar Beyannamesi

Kısım 1. Haklar Beyannamesiyle İlgili Genel Hükümler

Madde 21. Haklar ve temel özgürlüklerin uygulanması

[...]

3. Bütün Devlet organları ve tüm kamu görevlilerinin, **kadınlar**, toplumun yaşlı üyeleri, engelliler, çocuklar, gençler, azınlık veya marjinal kılınmış topluluk üyeleri ve belli etnik, dinsel veya kültürel topluluk üyeleri de dahil olmak üzere, toplum içerisindeki savunmasız grupların ihtiyaçlarına hitap etme ödevi vardır.

²⁴ Kenya Parlamentosu, "The Constitution of Kenya 2010", Erişim: 20.03.2012, http://www.parliament.go.ke/index.php?option=com_content&view=article&id=83&Itemid=79

²⁵ İnsani Gelişme Raporları-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Gender Inequality Index and related indicators", Erişim: 20.03.2012, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf.

Kısım 2. Haklar ve Temel Özgürlükler

Madde 27. Eşitlik ve Ayrımcılığa Uğramama Özgürlüğü:

1. Herkes kanun önünde eşittir, kanunun eşit koruma hakkına ve kanundan eşit yararlanma hakkına sahiptir.

2. Eşitlik tüm haklar ve temel özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmayı içerir.

3. **Kadınlar** ve erkekler, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda fırsat eşitliği hakkı dâhil olmak üzere eşit muamele hakkına sahiptir.

4. Devlet, herhangi bir kişiye karşı doğrudan veya dolaylı olarak ırk, cinsiyet, hamilelik, medeni durum, sağlık durumu, etnik veya sosyal köken, renk, yaş, engellilik, din, vicdan, inanç, kültür, kıyafet, dil ya da doğum dahil herhangi bir temelde ayrımcılık yapmaz.

5. Hiçbir kişiye 4. fıkrada belirtilen ve öngörülen temellerden hiçbirisine dayalı olarak doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapılmaz.

6. Devlet, bu maddede güvence altına alınan hakların hayata geçirilmesine tam olarak etki etmek için, ayrımcılık nedeniyle bireyler veya grupların geçmişte uğradığı herhangi bir dezavantajı telafi için tasarlanmış pozitif ayrımcılık/olumlu eylem programları ve politikaları dahil olmak üzere, yasal ve diğer önlemleri alır.

7. 6. fıkra uyarınca alınan herhangi bir önlem gerçek bir ihtiyaç temelinde olan herhangi bir yararı yeterli şekilde sağlar.

8. Devlet, 6. fıkrada öngörülen önlemlere ek olarak, seçim ya da atama yapılan organların üyelerinin üçte ikisinden fazlasının aynı **cinsiyetten** olamayacağı ilkesini uygulamak için yasal ve diğer önlemleri alır.

Madde 29. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

Herkesin aşağıdaki hakları içeren kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır:

[...]

c) kamu ya da özel kaynaklardan **şiddetin** hiçbir biçimine maruz kalmama;

[...]

Madde 43. Ekonomik ve Sosyal Haklar

Herkes aşağıda sayılan haklara sahiptir:

a) **üreme sağlığı** hizmetlerini de içeren sağlık hizmetleri hakkı dahil olmak üzere en yüksek sağlık standartlarına sahip olma hakkı;

[...]

Madde 45. Aile

1. **Aile**, toplumun doğal ve temel birimi ve toplumsal düzenin gerekli temelidir ve Devletin tanıma ve korumasından yararlanır.

2. Her yetişkin, tarafların serbest iradelerine dayalı olarak karşı cinsten bir kişiyle **evlenme** hakkına sahiptir.

3. Bir **evliliğin** tarafları evlenme esnasında, **evlilik** süresince ve **evliliğin** sona ermesinde eşit haklara sahiptirler.

4. Parlamento, bu Anayasa ile uyumlu olduğu ölçüde, aşağıdaki **evlilik** veya sistemleri tanıyan kanunlar çıkarır:

(a) herhangi bir gelenek ya da dini, kişisel veya aile hukuku sistemi altında akdedilen **evlilikler**,

(b) herhangi bir gelenek altında ya da belirli bir dine mensup kişiler tarafından uyulan herhangi bir kişisel ve **aile hukuku** sistemi.

Kısım 3. Hakların Özel Uygulamaları

Madde 53. Çocuklar

1. Her çocuğun aşağıda sıralananlara hakkı vardır:

[...]

e) Birbirleriyle evli olsalar da olmasalar da, **anne** ve babanın çocuğun bakımını sağlamada eşit sorumluluğunu içerecek şekilde **ebeveyn** bakımı ve korumasına,

[...]

Kısım 5. Kenya Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu

Madde 59. Kenya Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu

1. Kenya Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu kurulmuştur.

2. Komisyonun görevleri şunlardır:

a) Cumhuriyet içerisinde insan haklarına saygıyı teşvik etmek ve insan hakları kültürünü geliştirmek,

b) **toplumsal cinsiyet eşitliğini** ve genel olarak eşitliği teşvik etmek ve ulusal gelişmede **toplumsal cinsiyeti** ana akımlaştırmayı koordine etmek ve kolaylaştırmak,

c) kamu kurumları ve özel kurumlarda insan haklarının korunması ve gözetilmesini teşvik etmek,

[...]

Bölüm Beş - Arazi ve Çevre

Kısım 1. Arazi

Madde 60. Arazi politikasının ilkeleri

1. Kenya'da arazi aşağıdaki ilkelere uygun olarak adaletli, verimli, üretken ve sürdürülebilir bir şekilde tutulur, kullanılır ve işletilir:

[...]

f) arazi ve arazi mülkiyeti ile ilgili alanlarda **toplumsal cinsiyet ayrımcılığının** hukukta, geleneklerde ve uygulamalarda ortadan kaldırılması;

[...]

Bölüm Yedi – Halkın Temsili

Kısım 1. Seçim Sistemi ve İşlemleri

Madde 81. Seçim sistemi aşağıdaki ilkelere uygun olacaktır:

[...]

b) Seçimle belirlenen kamu organlarının üyelerinin üçte ikisinden fazlası aynı **cinsiyetten** olamaz.

[...]

Kısım 2. Bağımsız Seçim ve Sınırlar Komisyonu ve Seçim Birimlerinin Sınırlandırılması

Madde 90. Parti Listesi Koltuklarının Dağılımı

1. Parlamentodaki koltuklar [...] ve eyalet meclisleri için seçimler [...] parti listeleri kullanılarak nispi temsil temelinde yapılır.

2. [...]

b) Anayasanın 98/1-b maddesinde öngörülen koltuklar hariç, her parti listesi uygun sayıda nitelikli adayları ve listelendiği öncelikle erkek ve **kadın** adaylar arasında alternatifleri içerir.

[...]

Kısım 3. Siyasi Partiler

Madde 91. Siyasi Partiler İçin Temel Şartlar

1. Her siyasi parti,

[...]

f) insan hakları ve temel özgürlükler ile **toplumsal cinsiyet eşitliği** ve hakkaniyete saygı gösterip teşvik eder.

[...]

2. Hiçbir siyasi parti,

a) dinsel, dilsel, ırksal, etnik, **toplumsal cinsiyet** ya da bölgesel temelde kurulamaz veya herhangi bir benzer temelde nefret savunuculuğu yapmakla uğraşamaz.

[...]

Bölüm Sekiz – Yasama Organı

Kısım 1. Parlaentonun Oluşumu ve Rolü

Madde 97. Millet Meclisi Üyeliği

1. Millet Meclisi aşağıdakilerden oluşur:

a) Her biri, tek üyelik seçim bölgelerinin kayıtlı seçmenlerince seçilen ikiyüzdoksan üye,

b) Her biri, tek üyelik seçim bölgesi oluşturan her ilin kayıtlı seçmenleri tarafından seçilen kırk yedi **kadın** üye;

c) Parlaentodaki siyasi partiler tarafından, 90. madde uyarınca, Meclisteki üye sayılarına orantılı olarak gençler, engelliler ve işçiler dahil olmak üzere özel çıkarları temsil etmek üzere aday gösterilen on iki üye,

[...]

Madde 98.Senato Üyeliği

1. Senato aşağıdakilerden oluşur:

a) Her biri, tek üyelik seçim bölgesi oluşturan her ilin kayıtlı seçmenleri tarafından seçilen kırk yedi üye;

b) Senatodaki üye oranlarına göre siyasi partiler tarafından aday gösterilen ve Anayasanın 90. maddesi (a) bendine göre seçilen onaltı **kadın** üye;

c) Gençleri temsilen biri **kadın** biri erkek, iki üye;

d) Engellileri temsilen biri **kadın** biri erkek, iki üye.

[...]

Madde 100. Marjinal Kılınmış Grupların Temsilinin Teşvik Edilmesi

Parlamento aşağıdaki grupların Parlamentoda temsilini teşvik edici kanun çıkarır:..

- a) **kadınlar**;
- b) engelliler;
- c) gençler;
- d) etnik ve diğer azınlıklar;
- e) marjinal kılınmış topluluklar.

Kısım 6. Muhtelif

Madde 127. Parlamento Hizmetleri Komisyonu

1. Parlamento Hizmetleri Komisyonu kurulmuştur.

2. Komisyon aşağıdakilerden oluşur:

- a) Başkan olarak Millet Meclisi Başkanı,
- b) Komisyon tarafından (c) bendi uyarınca atanan üyelerden seçilen başkan yardımcısı;
- c) kendi üyeleri arasından Parlamento tarafından atanan yedi üyeden –
 - (i) Ulusal hükümeti kuran parti ya da koalisyon partileri tarafından Parlamentonun her iki kanadından eşit şekilde aday gösterilen, en az ikisi **kadın** dört üye;
 - (ii) Ulusal hükümeti kuran partilerden olmayan partiler tarafından aday gösterilen- en az biri Parlamentonun iki kanadı tarafından aday gösterilen ve en az biri **kadın**- üç üye;
- d) Parlamento tarafından kamu işlerinde deneyimli kişiler arasından atanan, ancak Meclis üyesi olmayan bir erkek ve bir **kadın** üye.

[...]

Bölüm 10. Yargı

Kısım 3. İkincil /Alt Mahkemeler

Madde 170. Kadı Mahkemeleri

[...]

5. Kadı mahkemelerinin yargı yetkisi, tüm tarafların İslam dinine mensup olduğu ve Kadı mahkemesinin yargısına sunulan kişisel statü, **evlenme**, boşanma veya miras ile ilgili davalarda İslam hukuku sorularının karara bağlanmasıyla sınırlıdır.

[...]

Kısım 4. Yargısal Hizmetler Komisyonunun Kuruluşu

Madde 171. Yargısal Hizmetler Komisyonu

1. Yargısal Hizmetler Komisyonu kurulmuştur.
2. Komisyon aşağıdakilerden oluşur:
 - a) Komisyona başkanlık edecek Baş Yargıç;
 - b) Yüce Mahkeme (Supreme Court) yargıçları tarafından seçilen bir Yüce Mahkeme yargıçı;
 - c) Temyiz Mahkemesi(Court of Appeal) yargıçları tarafından seçilen bir Temyiz Mahkemesi Yargıçı;
 - d) Yargıçlar Birliği (association of judges and magistrates) tarafından seçilen biri **kadın** ve biri erkek bir Yüksek Mahkeme (High Court) yargıçı ve bir yargıç (Magistrate);
 - e) Başsavcı;
 - f) Avukatların mesleki düzenlemelerinden sorumlu yasal organın üyeleri tarafından seçilen en az on beş yıllık deneyime sahip biri **kadın** biri erkek, iki avukat,
 - g) Kamusal Hizmetler Komisyonu tarafından aday gösterilen bir kişi,
 - h) Halkı temsil etmek üzere Millet Meclisinin onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve hukukçu olmayan bir **kadın** ve bir erkek.

[...]

Madde 172. Yargısal Hizmetler Komisyonunun görevleri:

1. [...]

2. Görevlerinin icrasında, Komisyona aşağıdakiler yol gösterecektir:

a) yargı görevlilerinin ve diğer yargı personelinin atanma süreçlerinde şeffaflık ve rekabet edebilirlik,

b) **toplumsal cinsiyet eşitliğinin** teşviki.

Bölüm Onbir–Yönetim Yetkisinin Devri

Kısım 1. Yönetim Yetkisi Devrinin Amaçları ve İlkeleri

Madde 175. Yönetim yetkisinin devredilmesinin ilkeleri

Bu Anayasa uyarınca kurulan eyalet hükümetleri aşağıdaki ilkeleri yansıtırlar:

[...]

c) Her bir eyalet hükümetinde temsil organlarının üyelerinin üçte ikisinden fazlası aynı **cinsiyetten** olamaz.

Kısım 2. Eyalet Yönetimleri

Madde 177. Eyalet Meclisi Üyeliği

1. Bir eyalet meclisi şunlardan oluşur:

[...]

b) Meclis üyeliğinin üçte ikisinden fazlasının aynı **cinsiyetten** olmamasını temin etmek için gerekli belli sayıda özel koltuk üyeleri.

Kısım 7. Genel

Madde 197. Eyalet Meclisi Toplumsal Cinsiyet Dengesi ve Çeşitlilik

1. Herhangi bir eyalet meclisi ya da yürütme komitesi/ hükümeti üyelerinin üçte ikisinden fazlası aynı **cinsiyetten** olamaz.

Bölüm Onüç – Kamu Hizmetleri

Kısım 1. Kamu Hizmetleri Değerleri ve İlkeleri

Madde 232. Kamu hizmetleri değerleri ve ilkeleri aşağıdakileri içerir:

[...]

i) Aşağıda sayılanlara, atanma, yetiştirilme ve ilerlemede, kamu hizmetinin her seviyesinde, yeterli ve eşit fırsatlar sağlamak:

(i) **kadınlar** ve erkekler;

(ii) tüm etnik grupların üyeleri;

(iii) engelliler.

3.4. Kolombiya

1991 tarihli Anayasa 380 maddeden oluşmaktadır.²⁶ Kolombiya, BM 2011 İnsani Gelişme Endeksi'nde 187 ülke arasında 87., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 91. sırada yer almakta olup kadın parlamenter oranı yüzde 13.8'dir.²⁷ Anayasada devletin, eşitliğin gerçek ve etkin olabilmesi için gerekli koşulları teşvik edip ayrımcılığa uğramış veya marjinal kılınmış gruplar lehine tedbirler alması ve kadınların kamu yönetiminin karar alma mevkilerine yeterli ve etkin katılımının sağlanması vurgulanmaktadır.

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır:

Madde 13. Tüm bireyler, özgür doğarlar ve yasalar önünde eşittirler, yetkililer tarafından eşit korunma ve muamele görme hakları vardır ve **toplumsal cinsiyet**, ırk, ulusal ya da aile kökeni, dil, din, siyasi görüş veya felsefe temelinde ayırım yapılmaksızın eşit haklar, özgürlükler ve fırsatlardan yararlanırlar.

Devlet bu eşitliğin gerçek ve etkin olabilmesi için gerekli koşulları teşvik eder ve

²⁶ Kolombiya Temsilciler Meclisi, "Political Constitution of Colombia", Erişim:20.03.2012, <http://www.camara.gov.co/portal2011/political-constitution-of-colombia> ve Constitución Política de Colombia, http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198962

²⁷ İnsani Gelişme Raporları-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Gender Inequality Index and related indicators", Erişim: 20.03.2012, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf.

ayrımcılığa uğramış veya marjinal kılınmış gruplar lehine tedbirler alır.

Devlet, özellikle ekonomik, fiziksel veya ruhsal durumu nedeniyle açıkça savunmasız durumda olan bireyleri korur ve onlara karşı işlenen herhangi bir taciz ya da kötü muameleye yaptırım uygular.

Madde 40. Her yurttaş, siyasi iktidarın kontrolü, kurulması ve yürütülmesine katılma hakkına sahiptir. Bu kararı etkili kılmak için bir yurttaş:

1. Oy kullanabilir ve seçilebilir.

2. Seçimler, plebisitler, referandumlar, popüler istişareler ve demokratik katılımın diğer biçimlerine katılabilir.

[...]

Yetkililer **kadınların** kamu yönetiminin karar alma mevkilerine yeterli ve etkin katılımını garanti eder.

Madde 42. Aile, toplumun temel çekirdeğidir. Bir **kadın** ve erkeğin evlilik sözleşmesi için serbest kararıyla veya buna uymaya mesuliyetli niyetleriyle, gerçek veya tüzel bağları temelinde oluşur.

Devlet ve toplum ailenin gerekli korunmasını garanti eder. Yasa, devrolunamaz ve elkonulamaz aile mirası belirleyebilir. Ailenin onur, haysiyet ve mahremiyeti dokunulmazdır.

Aile ilişkileri, çiftin haklar ve ödevlerde eşitliğine ve tüm üyelerinin karşılıklı saygısına dayanır. Aile içi şiddetin herhangi bir biçimi ailenin ahenk ve birliğini yıkıcı olarak kabul edilir ve kanunlara göre cezalandırılır.

[...]

Çiftler, çocuklarının sayısına serbest ve sorumlu bir şekilde karar verme hakkına sahiptir ve çocuklarını reşit olmadıkları veya kendi kendilerine bakamayacakları dönemde desteklemek ve eğitmek zorundadır.

Evlilik biçimleri, sözleşme için yaş ve nitelikler, eşlerin hakları ve ödevleri, ayrılıkları ve evlilik bağlarının feshi Medeni Kanun tarafından belirlenir.

Dini nikâhların kanunla kurulmuş sınırlar içinde medeni etkileri vardır.

Bütün evliliklerin medeni etkileri, Medeni Kanun uyarınca boşanmayla belirlenir.

Ayrıca, ilgili dinin otoriteleri tarafından verilen dini nikâhın iptali kararları kanunla tespit edilen sınırlar dahilinde medeni etkilere sahiptir.

Bireylerin medeni durumlarına ve bu durumlara bağlı haklar ve ödevlerine ilişkin hususlar yasayla belirlenir.

Madde 43. Kadınlar ve erkekler eşit haklara ve fırsatlara sahiptir. **Kadınlar** ayrımcılığın hiçbir türüne tabi tutulamaz. Hamilelik ve doğum dönemleri süresince **kadınlar** devletin özel yardım ve korumasından yararlanırlar ve sonrasında kendilerini işsiz veya terk edilmiş bulmaları halinde devletten gıda yardımı alırlar.

Devlet, **kadın** hane reislerini özel bir şekilde destekler.

Madde 53. Kongre bir çalışma tüzüğü çıkarır. İlgili kanun en azından aşağıdaki asgari temel ilkeleri dikkate alır:

İşçiler için fırsat eşitliği; esnek ve iş miktarı ve kalitesi ile orantılı asgari temel ücret; istihdamda istikrar; çalışma düzenlemelerinde kurulan asgari teminatların geri alınmaması; [...]sosyal güvenlik, eğitim, öğretim ve yeterli dinlenme süresi güvenceleri, **kadınlar**, anneler ve küçük-yaştaki işçilere özel koruma.

[...]

3.5. Paraguay

1992 tarihli Anayasa 291 maddeden oluşmaktadır²⁸. Paraguay, 2011 BM İnsani Gelişme Endeksi'nde 187 ülke arasında 107., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 87. sırada yer almakta olup yüzde 13.6'lık bir kadın parlamenter oranına sahiptir. Anayasada devlete, kadın-erkek eşitliğini gerçek ve etkin kılmak için eşitliğin gerçekleşmesini önleyen veya kısıtlayan engelleri kaldırmanın yanı sıra kadınların millet hayatının her sektöründe katılımlarını teşvik etmek suretiyle uygun koşulları ve mekanizmaları yaratma görevi

²⁸ ICL-Paraguay, Constitution, "Paraguay- Constitution", Erişim: 02.03.2012, http://www.servat.unibe.ch/icl/pa00000_.html.

yüklenmektedir. Anayasa, çalışma hayatı ile ilgili hükümlerinde babalık izni sistemi kurulmasını da öngörmektedir.

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır:

Kısım II. Haklar, Ödevler ve Güvenceler

Bölüm II. Özgürlükler

Madde 27. Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı

[...]

5. Çocuklar, gençler, okuma-yazma bilmeyenler, tüketiciler ve **kadınların** haklarını korumak için reklamlar yasa ile düzenlenir.

Bölüm III Eşitlik

Madde 46. Herkesin Eşitliği

1. Cumhuriyetin tüm sakinleri onur ve haklar söz konusu olduğunda eşittirler. Hiçbir ayrımcılığa izin verilmez. Devlet, ayrımcılık sağlayan veya destekleyen unsurları önler ve tüm engelleri ortadan kaldırır.

2. Haksız eşitsizlikleri önlemeye yönelik güvenceler ayrımcı değil, eşitlikle ilgili unsurlar addedilir.

Madde 47. Eşitliğin Güvenceleri

Devlet Cumhuriyetin her sakinine aşağıdakileri garanti eder:

1. Adalete erişimde eşitlik, ki bu amaçla bu eşitliği önleyebilecek engelleri ortadan kaldırır.

2. Kanun önünde eşitlik;

3. İş için ehil olmanın dışında herhangi bir gereklilik olmadan, seçimle gelinmeyen kamu görevine eşit erişim;

4. Doğadan yararlanmada, maddi varlıklarda ve kültürde fırsat eşitliği.

Madde 48. Kadınlar ve Erkeklerin Eşit Hakları

Kadınlar ve erkekler eşit medeni, siyasi, sosyal ve kültürel haklara sahiptir. Devlet bu eşitliği gerçek ve etkin kılmak için eşitliğin gerçekleşmesini önleyen veya kısıtlayan engelleri kaldırmanın yanı sıra **kadınların** millet hayatının her sektöründe katılımlarını teşvik etmek suretiyle uygun koşulları ve mekanizmaları yaratır.

Bölüm IV Aile Hakları

Madde 49. Ailenin Korunması

Aile, toplumun temelidir, kapsamlı korunması teşvik edilir ve güvenceye alınır. Bir erkek ve bir **kadın**, onların çocukları, ataları veya onların soyundan gelenlerle oluşan topluluğun istikrarlı birliğinden oluşur.

Madde 50. Aile Kurma Hakkı

Herkes, bir erkek ve bir **kadının** aynı haklar ve yükümlülüklerle sahip olacağı bir oluşum ve gelişim içinde bir **aile** kurmak hakkına sahiptir.

Madde 51. Yasal Evlilikler ve Evlilik Benzeri Ortaklıkların Etkileri

1. Bir erkek ve bir **kadın** arasındaki **evlilikler** için yerine getirilecek formaliteler, akit şartları, ayrılma veya fesih nedenleri ve etkilerinin yanı sıra mülk idaresi hükümleri ile eşler arasındaki diğer hak ve yükümlülükler yasayla kurulur.

2. Bir erkek ve bir **kadın** arasındaki, **evlenmeye** hiçbir yasal bir engeli bulunmayan, süreklilik ve tekeşlilik ile vasıflanan **evlilik** benzeri ortaklık, kanunla kurulan hükümlere uygun olarak, yasal bir **evliliğe** benzer bir etki oluşturur.

Madde 52. Evlilik Birliği

Bir erkek ve **kadının** **evlilik** birliği bir **ailenin** oluşumunda temel faktörlerden biridir.

Madde 53. Çocuklar

1. Her **ebeveyn** reşit olmadıkları dönemde kendi çocuklarının bakım, besleme, eğitim ve destekleme hak ve yükümlülüğüne sahiptir. Kanunlar, çocuklarına gıda sağlama ödevini yerine getirmeyen ebeveynleri cezalandırır.

2. Reşit olan çocuklar gerektiğinde ailelerine yardım etmelidir.

3. Kanun, geniş **ailelere** ve **aile** reisi olan **kadınlara** verilmesi gereken yardımı düzenler.

[...]

Madde 55. Anelik ve Babalık

Sorumlu **annelik** ve babalık Devlet tarafından korunur. Devlet bu amaçla gerekli kurumların oluşturulmasını teşvik eder.

Madde 60. Şiddete Karşı Koruma

Devlet, **aile** dayanışmasını zayıflatan **aile** içi şiddet ve diğer nedenlerin önlenmesini amaçlayan politikaları teşvik eder.

Madde 61. Aile Planlaması ve Anne-Çocuk Sağlık Bakımı

1. Devlet, herkesin özgürce ve sorumlu bir şekilde, sahip olmayı planladığı çocuk sayısı yanısıra bir çocuk ve diğeri arasındaki zaman aralığını belirleme hakkını tanır. Herkesin uygun kuruluşlar ile koordineli bir çaba vasıtasıyla eğitim, bilimsel rehberlik ve yeterli hizmet alma hakkı da vardır.

2. Düşük gelir gruplarına **üreme sağlığı** ve anne-çocuk sağlığı temin etmek üzere özel planlar uygulanır.

Bölüm VIII Çalışma Yaşamı

Madde 88. Ayrımcılık Yasağı

1. Çalışanlara karşı ırk, **cinsiyet**, yaş, din, sosyal statü ve siyasal ya da sendikal tercih nedenleriyle ayrımcılık yapılmasına izin verilmez.

2. Fiziksel veya zihinsel engelli bireylerin çalışmalarına özel koruma sağlanır.

Madde 89. Kadın İşçiler

1. Her iki **cinsiyetten** çalışanların aynı iş hakları ve yükümlülükleri vardır, ancak **doğum/hamilelik** özel korumaya tabidir ve sağlık bakım hizmetleri ile 12 haftadan az olmayacak şekilde yeterli izini de içerir. Bir **kadın**, **hamilelik** ya da **doğum** izni sırasında işinden çıkarılamaz.

2. Kanun **babalık izni** sistemini kurar.

Madde 92. Çalışma Ücretleri

1. Bir işçi, kendisine ve ailesine özgür ve insanca yaşamayı temin edecek bir ücret hakkına sahiptir.

2. [...] **Eşit iş** temel/esas olarak **eşit ücreti** hak eder.

Bölüm IX Ekonomik Haklar ve Tarım Reformu

Kısım II. Tarım Reformu

Madde 115. Tarım Reformu ve Kırsal Kalkınma Esasları

Tarım reformu ve kırsal kalkınmada aşağıdaki esaslar uygulanır:

[...]

9. Köylü **kadınları**, özellikle de hane reisi olanları desteklemek;

10. Tarım reformunu planlamada köylü **kadınların** köylü erkeklerle eşit şartlar altında katılımı;

[...]

Bölüm X. Siyasal Haklar ve Ödevler

Madde 117. Siyasal Haklar

1. Her iki **cinsiyetten** yurttaşlar, Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olarak, doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla, kamusal meselelere katılma hakkına sahiptir.

2. **Kadınların** kamusal görevlere erişimi teşvik edilir.

Bölüm X1.Ödevler

Madde 129. Askerlik hizmeti

Uluslararası silahlı bir çatışma esnasında gerekli olursa hastabakıcılık dışında, **kadınlardan** askerlik hizmeti sunmaları istenmez.

3.6. Ruanda

2003 tarihli Anayasa 203 maddeden oluşmaktadır.²⁹ Ruanda, 2011 BM İnsani Gelişme Endeksi'nde 187 ülke arasında 166., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 82. sırada yer almakta olup yüzde 50.9'luk bir kadın parlamenter oranına sahiptir. Anayasanın Önsöz'ünde kadın-erkek eşitliğine vurgu yapılmakta, eşitlik gözetim mekanizması olarak 'Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi' kurulmaktadır.

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır:

Önsöz

Ruanda;

[...]

(6) Temel insan haklarına saygıya, çoğulcu demokrasi, adil güç paylaşımı, hoşgörü ve meselelerin diyalog yoluyla çözümüne dayalı bir hukuk devleti inşa etmeye kararlı,

(10) Ulusal kalkınmada **toplumsal cinsiyet eşitliği** ve **cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığı** ilkelerine hanel getirmeksizin, Ruandalılar arasında ve **kadınlar** ile erkekler arasında eşit haklar sağlamaya adanmış,

[...]

Madde 8. Seçme ve seçilme hakkı tüm vatandaşlar için evrensel ve eşittir.

Anayasa veya başka bir yasada aksi belirtilmedikçe oy hakkı, doğrudan ya da dolaylı ve gizlidir.

²⁹ Ruanda Parlamentosu, Constitution, "Rwandan Constitution", Erişim: 08.03.2012, <http://www.rwandaparliament.gov.rw/parliament/default.aspx>

Yasa ile öngörülen şartları yerine getiren her iki **cinsiyetten** tüm Ruanda vatandaşlarının seçme ve seçilme hakkı vardır.

[...]

Bölüm II : Temel İlkeler

Madde 9. Ruanda Devleti aşağıdaki temel ilkelere uymayı ve bunlara saygı göstermeyi ve uygulamayı teşvik etmeyi taahhüt eder:

[...]

3. Gücün eşit paylaşımı;

4. Hukukun üstünlüğü ilkesiyle yönetilen bir devlet, çoğulcu demokratik bir hükümet kurmak; **kadınlara** karar alma organlarındaki makamlarda en az yüzde otuz oranında yer verilmesinin sağlanması ile yansıtılan, tüm Ruandalılar arasında ve **kadınlar** ve erkekler arasındaki eşitliği sağlamak;

5. Toplumsal refahın artırılmasına ve sosyal adaletin sağlanması için uygun mekanizmalar kurulmasına kararlı bir devlet kurmak;

Madde 11. Tüm Ruandalılar özgür doğar ve yaşar, haklar ve görevlerde eşittirler.

Diğerlerinin yanı sıra, etnik köken, aşiret, kabile, renk, **cinsiyet**, bölge, sosyal köken, din veya inanç, fikir, ekonomik durum, kültür, dil, sosyal statü, fiziksel veya zihinsel engelliliğe dayalı her tür ayrımcılık ya da ayrımcılığın herhangi bir biçimi yasaktır ve kanunla cezalandırılır.

Madde 26. Bir erkek ve bir **kadın** arasında sadece medeni tekeşli **evlilik** tanınır.

Hiç kimse kendi serbest rızası olmadan **evlendirilemez**.

Bir **evliliğin** tarafları **evliliğin** başlangıcında, mevcudiyeti süresince ve boşanma esnasında eşit haklara ve yükümlülüklerle sahiptir.

Evliliğin koşulları, şekilleri ve etkileri kanunla belirlenir.

Madde 27. Ruanda toplumunun doğal temeli olan **aile**, devlet tarafından korunur. Her iki **ebeveynin** de çocuklarını yetiştirmek için hak ve görevleri vardır.

Devlet **ailenin** gelişmesini sağlamak amacıyla, **ailenin** ve özellikle **anne** ile çocuğun korunmasını sağlamak için gerekli yasalar ve kurumları oluşturmak zorundadır.

Madde 37. Herkesin işini serbestçe seçme hakkı vardır.

Aynı yetkinlik ve yeteneği olan kişilerin ayırım yapılmaksızın **eşit iş için eşit ücret hakkı** vardır.

Madde 52. [...]

Siyasi örgütler, demokrasi ve seçimlere dayalı siyaset üzerine yurttaşların eğitimine katılır ve **kadınlar** ve erkeklerin seçimle gelinen görevlere eşit erişime sahip olmalarını sağlayacak şekilde çalışır.

[...]

Madde 54. Siyasi örgütlerin, kendilerini ırk, etnik grup, kabile, aşiret, bölge, **cinsiyet**, din ya da ayrımcılığa yol açabilecek başka bir ayırıma dayandırmaları yasaktır.

Siyasi örgütler üyelerinin görevlendirmesinde, yönetici organlara yerleştirilmesinde, çalışma ve faaliyetlerinde olsun, daimi olarak, Ruanda halkının birliğini, **toplumsal cinsiyet eşitliğini** ve **cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığını** yansıtmalıdır.

Madde 76. Temsilciler Meclisi aşağıdaki 80 üyeden oluşur:

1. Bu Anayasanın 77. maddesi hükümlerine göre seçilen 53 üye;

2. Her il ve Kigali Şehrinden ikişer olmak üzere 24 **kadın** üye. Bunlar, ilgili Bölge, Belediye, Şehir veya Kigali Kent Konseylerinin üyeleri ve İl, Kigali şehri, Bölge, Belediyeler, Şehirler ve Sektör düzeyinde kadın örgütlerinin Yönetim Kurulları üyelerinden oluşan ortak kurul tarafından seçilir.

3. Ulusal Gençlik Konseyi tarafından seçilen 2 üye;

4. Engelli Dernekleri Federasyonu tarafından seçilen 1 üye.

Madde 77. [...]

Liste, seçimle gelinen görevlerle ilgili konularda Anayasa'nın 54. maddesinde öngörüldüğü şekilde **toplumsal cinsiyet eşitliği** ilkesine ve bu Anayasanın 9. ve 54. maddelerinde öngörülen ulusal birlik ilkesine tam saygıyla hazırlanır.

[...]

Madde 82. Senato sekiz yıllık bir süre için görev yapacak olan ve en az yüzde otuzu **kadın**, 26 üyeden oluşur. [...]

Bu 26 üye şöyle seçilir veya atanır:

1. Her eyalet ve Kigali Şehrini temsilen Sektörlerin Yönetim Kurulları ve her eyaletin ve Kigali Şehrinin Bölge, Belediye, Şehir veya Kent Konseyleri üyeleri tarafından gizli oylama ile seçilecek 12 üye;

2. Tarihsel olarak dışlanmış toplulukların temsil edilmesini sağlayacak şekilde Cumhurbaşkanı tarafından atanan 8 üye;

3. Siyasi Örgütler Forumu tarafından belirlenen 4 üye;

4. Kamu üniversiteleri ya da yüksek öğrenim kurumlarının akademik ve araştırma personeli tarafından seçilen en az Doçent düzeyinde 1 öğretim görevlisi veya araştırmacı;

5. Özel üniversiteler ya da yüksek öğrenim kurumlarının akademik ve araştırma personeli tarafından seçilen en az Doçent düzeyinde 1 öğretim görevlisi veya araştırmacı;

Senatörlerin adaylığından sorumlu organlar ulusal birlik ve her iki **cinsiyetin** eşit olarak temsilini hesaba katarlar.

[...]

Bölüm 3: Kamu Yönetimi

Madde 126

Kamu görevlileri vatandaşların eşitliği ilkesine uygun olarak ve her iki **cinsiyetten** başvuranların yeterliliği, liyakatı ve dürüstlüğü temelinde nesnel, tarafsız ve şeffaf bir sistem vasıtasıyla işe alınır, görevlendirilir ve terfi ettirilir.

Devlet, devlet daireleri, Ruanda Savunma Kuvvetleri, Ulusal Polis ve Ulusal Güvenlik Servisi yöneticilerinin tarafsızlığını güvence altına alır. Hepsi, her zaman, tarafsızlığı sağlar ve tüm vatandaşlara ayrımcılık olmaksızın hizmet eder.

Bölüm IX - Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi

Madde 185

Bir **Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi** kurulmuştur.

Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi aşağıdakilerden sorumlu olan bağımsız bir kamu kurumudur.

1. Sürdürülebilir kalkınma vizyonu bağlamında **toplumsal cinsiyet eşitliğinin** ve **cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığının** sağlanması programının **cinsiyet** göstergeleri ile uyumunu sürekli olarak izlemek ve denetlemek, **toplumsal cinsiyet eşitliği** ile **fırsat eşitliği** ve adalet için ayrımcılık yapmamakla ilgili konularda bir referans noktası olarak hizmet etmek;

2. Ulusal kalkınma için **toplumsal cinsiyet eşitliği** ve **cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığının** teşvik edilmesi / tanıtımı programı ile ilgili çeşitli organlara öneriler sunmak.

Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi her yıl programını ve faaliyet raporunu Bakanlar Kuruluna sunar ve bunların kopyalarını yasa ile belirlenmiş diğer Devlet organlarına teslim eder.

Görevleri, teşkilatı ve çalışma şekli kanunla belirlenir.

Başlık IX

Ulusal Konseyler

Bölüm 1. Ulusal Kadınlar Konseyi

Madde 187

Bir Ulusal **Kadınlar** Konseyi kurulmuştur.

Teşkilatı, görevleri, çalışması ve diğer Devlet organları ile olan ilişkileri kanunla belirlenir.

3.7. Uganda

1995 tarihli Anayasa 288 maddeden oluşmaktadır. Uganda, BM 2011 İnsani Gelişme Endeksi'nde 161., Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 116. sırada yer almakta olup yüzde 37.2'lik bir kadın parlamenter oranına sahiptir.³⁰ Dünya parlamentoları arasında kadın milletvekili oranı ile 19. sırada yer almaktadır.³¹ Anayasa, genel hükümlerinde toplumsal cinsiyete ve özel hükümlerinde kadın haklarına yer vermesinin yanı sıra 32. maddesinde Parlamentoda bir fırsat eşitliği komisyonu kurulmasını şart koşmaktadır.³²

Anayasanın ilgili maddeleri aşağıda sıralanmaktadır:

Ulusal Hedefler ve Devlet Politikasının Esas İlkeleri

Temel ve diğer insan hakları ve özgürlüklerinin korunması ve teşvik edilmesi.

VI. Toplumsal Cinsiyet Dengesi ve Marjinal Grupların Adil Temsili

Devlet, anayasal ve diğer bütün organlarda **toplumsal cinsiyet dengesini** ve marjinal grupların adil temsili sağlar.

Sosyal ve Ekonomik Hedefler.

XV. Kadınların Toplumdaki Rolünün Tanınması.

³⁰ İnsani Gelişme Raporları-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Gender Inequality Index and related indicators", Erişim: 20.03.2012, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf

³¹ Parlamentolararası Birlik, "Women in National Parliaments, Situation as of 31 December 2011", Erişim: 30.03.2012, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

³² Uganda Cumhuriyeti Washington Büyükelçiliği "Constitution of the Republic of Uganda, 1995", Erişim:30.03.2012, http://www.ugandaembassy.com/Constitution_of_Uganda.pdf

Devlet, **kadınların** toplumda oynadığı önemli rolü tanır.

XIX. Ailenin Korunması.

Aile, toplumun doğal ve temel birimidir ve toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.

Vatandaşın Ödevleri

XXIX. Vatandaşın Ödevleri.

Haklar ve özgürlüklerin yararlanılma ve kullanılmaları ödev ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinden ayrılamaz ve dolayısıyla, aşağıdakiler her vatandaşın ödevidir:

[...]

b) Kendisi, **ailesi** ve kamu yararı iyiliği için kazançlı bir işte çalışmak ve ulusal kalkınmaya katkıda bulunmak;

d) Sorumlu **ebeveynliği** desteklemek;

[...]

Bölüm Dört

Temel ve Diğer İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunması ve Teşviki.

Genel

Madde 21. Eşitlik ve Ayrımcılığa Uğramama Özgürlüğü.

1. Tüm kişiler, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın bütün alanlarında ve diğer her konuda kanun önünde ve hukuken eşittir ve kanunun eşit korumasından yararlanır.

2. Bu maddenin (1) bendi saklı kalmak kaydıyla, bir kişiye **cinsiyet**, ırk, renk, etnik köken, kabile, doğum, inanç ya da din, sosyal ya da ekonomik durum, siyasi görüş ya da engellilik zemininde ayrımcılık yapılamaz.

3. Bu maddenin amaçları bakımından, "ayrımcılık", farklı kişilere sadece veya büyük ölçüde kişilerin kendi **cinsiyet**, ırk, renk, etnik köken, kabile, doğum, inanç veya din, sosyal ya da ekonomik mevki, politik görüş veya engellilik türlerine atfedilebilecek şekilde farklı muamele etmek anlamına gelir.

4. Bu maddenin hiçbir hükmü Parlamento'yu aşağıdakiler için gerekli yasaları çıkarmaktan alıkoymaz:

a) toplumdaki sosyal, ekonomik, eğitimsel veya diğer dengesizliğin giderilmesini amaçlayan politikalar ve programları uygulamak veya,

b) bu Anayasa uyarınca yapılması gereken veya yetki verilen düzenlemeleri yapmak veya;

c) özgür ve demokratik bir toplumda kabul edilebilir ve haklılığı kanıtlanabilir herhangi bir konuyu öngörmek.

5. Bu Anayasanın herhangi bir hükmü kapsamında yapılmasına olanak tanınan hiçbir şey bu maddeye aykırı görülemez.

31. Aile Hakları

1. On sekiz yaş ve yukarısındaki erkekler ve **kadınlar evlenmek** ve **aile** kurmak hakkına sahiptirler ve **evlilikte, evlilik** süresince ve **evliliğin** sona ermesinde eşit haklara sahiptirler.

2. Parlamento, **dul kadın** ve erkeklerin ölen eşlerinin mülkünü miras olarak alma ve çocukları üzerinde **ebeveynlik** haklarını kullanma haklarının korunması için uygun yasalar yapar.

3. **Evlilik**, evlenmeye niyetlenen **kadının** ve erkeğin serbest rızasıyla yapılır.

4. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi **ebeveynlerin** hakkı ve ödevidir.

5. Çocuklar, kanuna uygun durumlar haricinde, **ailelerinin** ya da onları yetiştirmek hakkına sahip kişilerin iradesine aykırı olarak, **ailelerinden** veya o kişilerden ayrılamaz.

32. Marjinal Kılınmış Gruplar Lehine Olumlu Eylem / Pozitif Ayrımcılık

1. Bu Anayasadaki herhangi bir hükme bakılmaksızın, Devlet, **toplumsal cinsiyet**, yaş, engellilik ya da tarih, gelenek veya âdetle yaratılmış başka herhangi bir nedenle marjinal kılınmış grupların lehine, bunlara karşı mevcut dengesizliklerin giderilmesi amacıyla, **olumlu eylem / pozitif ayrımcılık** uygular.

2. Parlamento, bu maddenin 1. bendine tam etkiyi vermek amacıyla, bir **Fırsat Eşitliği Komisyonu** kurulması yasası da dahil olmak üzere, ilgili kanunları çıkarır.

33. Kadınların Hakları

1. **Kadınlar** erkeklerle tam ve eşit şekilde, kişi onuruna sahiptir.

2. Devlet, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini ve gelişmelerini mümkün kılmak üzere **kadınların** refahını artırmak için gerekli olanakları ve fırsatları sağlar.

3. Devlet kendilerine özgü durumlarını ve toplumdaki doğal **annelik** fonksiyonlarını dikkate alarak, **kadınları** ve onların haklarını korur.

4. **Kadınlar** erkekler ile eşit muamele görme hakkına sahiptir ve bu hak siyasi, ekonomik ve sosyal etkinliklerde eşit fırsatları içerir.

5. Bu Anayasanın 32. maddesine hâlel getirmeksizin, **kadınlar** tarih, gelenek veya âdetlerin yarattığı dengesizliklerin giderilmesi amacıyla, **olumlu eylem / pozitif ayrımcılık hakkına** sahiptir.

6. **Kadınların** onuruna, refahına ya da menfaatlerine aykırı veya durumlarını zayıflatan kanunlar, kültürler, âdetler veya gelenekler bu Anayasa ile yasaklanmıştır.

40. Ekonomik haklar.

1. Parlamento aşağıda sayılanlara dair yasalar çıkarır:

a) kişilerin yeterli, güvenli ve sağlıklı koşullar altında çalışma hakkını sağlamak için;

b) ayırım yapılmaksızın **eşit iş karşılığında eşit ücret** ödenmesini sağlamak için;

[...]

4. Her **kadın** işçinin işvereni, hamilelik sırasında ve doğumdan sonra ona, kanuna uygun olarak, koruma tanır.

Bölüm Beş - Halkın Temsili

Siyasal Sistemler

71. Çok Partili Siyasal Sistem.

Çok partili siyasal sistem içinde bir siyasi parti şu ilkelere uyar:

a) her siyasi parti ulusal bir karaktere sahip olur.

b) bir siyasi partinin üyeliği **cinsiyet**, etnik köken, din veya diğer bölgesel ayrımlara dayalı olamaz;

c) bir siyasi partinin iç örgütlenmesi bu Anayasadaki demokratik ilkelere uygun olur.

d) bir siyasi partinin ulusal organlarının üyeleri, düzenli olarak, bu maddenin (a) ve (b) fıkralarına uygun olacak şekilde ve **toplumsal cinsiyet** dikkate alınarak Uganda vatandaşlarından seçilir.

Bölüm 6 - Yasama Organı

Parlamentonun Kuruluşu, Oluşumu ve Görevleri

78. Parlamentonun Oluşumu

1. Parlamento aşağıdakilerden oluşur:

a) Seçim bölgelerindeki seçmenleri temsil etmek için doğrudan seçilen üyeler;

b) Her bölge (District) için bir **kadın** temsilci;

c) Ordu, gençlik, işçiler, engelliler ve Parlamentonun karar vereceği diğer grupların belli sayıda temsilcileri;

d) Başkan Yardımcısı ve Parlamentonun hali hazırda seçilmiş üyeleri değil iseler Bakanlar, Meclis'te bir oylama gerektiren herhangi bir konuda oy hakkı olmaksızın re'sen Parlamento üyesi olacaktır.

2. Bu Anayasanın yürürlüğe girmesinden itibaren on yıllık bir süre sona erdiğinde ve daha sonra, her beş yılda bir Parlamento bu maddenin (1) (b) ve (c) bendlerindeki temsili, böyle bir temsilin ya da buna bağlı başka herhangi bir meselenin muhafaza edilmesi, artırılması ya da ortadan kaldırılması amacıyla gözden geçirir

3. Bu maddenin 1. (a) bendinde belirtilen temsilciler genel oy esasına dayalı olarak ve gizli oyla seçilir.

4. Parlamento, bu maddenin (1) (b) ve (c) bendlerinde belirtilen temsilcilerin seçimleri için uygulanacak prosedürü kanunla düzenler.

Bölüm Onbir –Yerel Yönetimler

Yerel yönetim ilkeleri ve yapıları

180. Yerel Yönetim Konseyleri .

1. Yerel yönetimde kendi yetki alanında en yüksek siyasi otorite olan ve bu Anayasaya uygun olarak icra edilmek üzere yürütme ve yasama yetkilerine sahip olan bir Konsey esas alınır.

2. Parlamento aşağıda sayılanlar dışında yerel yönetimlerin oluşumu, üyelerin nitelikleri, fonksiyonları ve seçim usullerini kanunla düzenler.

[...]

b) her yerel yönetim konseyinin üçte bir oranında üyeliği **kadınlara** ayrılır.

c) Bu madde uyarınca çıkarılan herhangi bir yasa, bu Anayasanın 32. maddesinde belirtilen bütün marjinal gruplar için olumlu eylem /pozitif ayrımcılık sağlar.

d) Bu maddenin (b) ve (c) fıkralarına ilişkin olarak Parlamento, bu Anayasanın 78/2 maddesinde belirtilen gözden geçirmeye benzer yetkileri kullanır.

4. SONUÇ

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) yürürlüğe girdiği 1981 yılı öncesinde hazırlanmış olan anayasalar ile Sözleşme sonrası, yakın dönemde hazırlanmış anayasalar arasında kadın-erkek eşitliğine dair düzenlemeler açısından bir kapsam farklılığı dikkat çekmektedir. Sözleşme öncesi dönem anayasalarında kadın-erkek eşitliğine dair hükümlere kısaca değinilmekte, bu alan yasalar ve idari uygulamalar ile düzenlenmekte iken CEDAW sonrası dönemde yapılan anayasalarda Sözleşme'nin etkileri daha belirgin olarak gözlenmektedir. Yakın dönem anayasaları insan haklarına saygıya, kadın-erkek eşitliğine yaptıkları vurgularla, Sözleşme'nin yükümlülüklerini yerine getirmek yolunda kapsamlı düzenlemeleriyle önemli örnekler oluşturmaktadır.

Bu çalışmada incelenen ülke anayasalarında kadın-erkek eşitliğine dair temel düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

- Anayasalarda kapsamlı ayrımcılık yasağına (Güney Afrika, Kenya, Uganda), fiili fırsat eşitliğine (Arjantin, Kenya, Paraguay, Uganda) ve geçmişte maruz kalınan ayrımcılık nedeniyle uğranan zararların telafisi için alınacak pozitif önlemlere (Güney Afrika, Kenya, Paraguay, Uganda) değinilmektedir.
- Güney Afrika, Kenya, Kolombiya, Ruanda ve Uganda anayasalarında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması gereğine ya da toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık yapılamayacağına vurgu yapılmaktadır.
- Kadınların siyasal yaşama katılmalarını sağlamaya yönelik kota (Ruanda) ya da Parlamentoda belli sayıda koltuk ayırma (Kenya, Uganda) uygulamalarına rastlanmaktadır.
- Kadınların karar alma mevkilerine / seçim ya da atamayla gelinen organlara katılımını arttırmaya yönelik düzenlemelere daha sık rastlanmaktadır. Ruanda ve Kenya'da bu alanda kota uygularken Güney Afrika ve Uganda'da toplumsal cinsiyet dengesinin gözetilmesi gereğinden, Kolombiya'da bu katılımın güvence altına alınmasından, Paraguay'da kadınların kamusal görevlere erişiminin teşvik edilmesinden söz edilmektedir.
- Kenya, Güney Afrika, Ruanda ve Uganda anayasalarında Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu / "Fırsat Eşitliği Komisyonu / Ombudsman gibi eşitlik gözetim mekanizmaları öngörülmektedir.

- Bazı anayasalarda ekonomik haklar kapsamında çalışma hayatına da değinilmektedir. Arjantin ve Ruanda'da eşit işe eşit ücret hakkı; Paraguay'da, çalışma hayatında ayrımcılık yasağı, hamilelik döneminde kadın işçilerin korunması ve babalık izni; Uganda'da eşit işe eşit ücret hakkı yanı sıra kadınların hamilelik ve doğum sonrası korunmaları anayasada düzenlenmektedir.

- Anayasalarda, ailede eşler arasında eşit hak ve yükümlülükler, ailenin korunmasına yönelik düzenlemeler yanında kadınları yakından ilgilendiren, şiddetten korunma ile ilgili düzenlemelere de rastlanmaktadır. Paraguay ve Kolombiya anayasalarında aile içi şiddetin önlenmesine, Güney Afrika Anayasası'nda 'kamu ve özel kaynaklardan gelen her türlü şiddetten arındırılmış olma hakkı'na, Kenya Anayasası'nda 'kamu ya da özel kaynaklardan şiddetin hiçbir biçimine maruz kalmama hakkı'na yapılan vurgu dikkat çekmektedir.

- Uganda'da kadınların onuruna, refahına ya da menfaatlerine aykırı veya durumlarını zayıflatan kanunlar, kültürler, adetler veya gelenekler anayasa ile yasaklanmaktadır.

Sonuç olarak ülkeler, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi bağlamında, kadın-erkek eşitliğini toplumsal yaşamın her alanında hayata geçirebilmek yolunda kendi sosyal, siyasal, hukuki ve kültürel sürecini gerçekleştirmektedir.

5. KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme”, Erişim: 30.03.2012, <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/160/Uluslararası+Belgeler/>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)” Erişim: 30.03.2012, http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/TCEUlusaleylemplani.pdf
- Arjantin Senatosu, “Constitution of the Argentine Nation”, Erişim: 20.03.2012 <http://www.senado.gov.ar/web/interes/constitucion/english.php>
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı- İnsani Gelişme Raporları, “Gender Inequality Index and related indicators”, Erişim: 20.03.2012, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf.
- Birleşmiş Milletler, “United Nations Treaty Collections / Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women”, Erişim: 30.03.2012, http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en
- Demokrasi ve Seçim Yardımları Uluslararası Enstitüsü- International IDEA, “A Practical Guide to Constitution Building”, Lead Editors: Markus Böckenförde, Nora Hedling, Winluck Wahiu, Erişim: 16.01.2012, <http://www.idea.int/publications/pgcb/index.cfm>,
- Demokrasi ve Seçim Yardımları Uluslararası Enstitüsü- International IDEA, Parlamentolararası Birlik ve Stockholm Üniversitesi, Quota Project, “Global Databases of Quotas for Women”, Erişim: 20.03.2012, www.quotaproject.org
- EROĞLU Feride, TBMM Araştırma Merkezi, “Anayasalarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlarla İlgili Hükümler”, Kasım 2011, Erişim:02.04.2012, http://yenianayasa.tbmm.gov.tr/docs/toplumsal_cinsiyet_kadin.pdf.
- Güney Afrika Anayasa Mahkemesi, “The Constitution”, Erişim: 01.03.2012, <http://www.constitutionalcourt.org.za/site/theconstitution/thetext.htm>
- İsviçre Konfederasyonu Resmi Makamları, “Federal Constitution of the Swiss Confederation”, Erişim: 16.01.2012, <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf>.
- Kenya Parlamentosu, “The Constitution of Kenya 2010”, Erişim: 20.03.2012, http://www.parliament.go.ke/index.php?option=com_content&view=article&id=83&Itemid=79
- Kolombiya Temsilciler Meclisi, “Political Constitution of Colombia”, Erişim:20.03.2012, <http://www.camara.gov.co/portal2011/political-constitution-of-colombia> ve [Constitución Política de Colombia, http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198962](http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198962)
- NORRIS Pippa ve KROOK Mona Lena, “Gender Equality in Elected Office: A Six Step Action Plan”, Erişim:20.03.2012, AGİT, <http://www.osce.org/odihr/78432>,
- Pakistan Enformasyon ve İletişim Bakanlığı, “The Constitution of the Islamic Republic of Pakistan”, Erişim:05.03.2012, <http://www.infopak.gov.pk/Constitution30April2010.pdf>
- Parlamentolararası Birlik, “Women in National Parliaments, Situation as of 31 December 2011”, Erişim: 30.03.2012, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

- Ruanda Parlamentosu, Constitution, “Rwandan Constitution”, Erişim: 08.03.2012,
<http://www.rwandaparliament.gov.rw/parliament/default.aspx>
- T.C.Resmi Gazete, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, Erişim Tarihi: 12.03.2012,
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308m1.htm>
- Uluslararası Anayasa Hukuku/ International Constitutional Law –ICL, “Paraguay- Constitution”, Erişim: 02.03.2012, http://www.servat.unibe.ch/icl/pa00000_.html,
- Uganda Cumhuriyeti Washington Büyükelçiliği “Constitution of the Republic of Uganda, 1995”, Erişim:30.03.2012,
http://www.ugandaembassy.com/Constitution_of_Uganda.pdf
- VAN DER LEEST, Kristin, “Engendering Constitutions: Gender Equality Provisions in Selected Constitutions” Engendering Constitutions: Gender Equality Provisions in Selected Constitutions A Comparative Study accompanied with Case Studies in: Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, Serbia, Birleşmiş Milletler Kadınlar İçin Kalkınma Fonu, Erişim: 01.03.2012,
<http://www.unifem.sk/uploads/doc/Constitutional%20publication%20Nov%2020071.pdf>.

Değerli ARMER Kullanıcısı,

ARMER çalışmalarına göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederiz. Doğru, nesnel, tarafsız ve güvenilir bir şekilde hazırlanan ve zamanında sunulan çalışmalarımızla sizlere daha faydalı olabilmek için, aşağıda yer alan formu bizlere ulaştırmanız daha kaliteli çalışmalar sunmamıza katkı sağlayacaktır.

Saygılarımızla,

Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde *Feride Eroğlu* tarafından hazırlanan “*Yakın Dönem Anayasalarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Erkek Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler*” başlıklı çalışma hakkındaki değerlendirmem şu şekildedir:

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kanaatim Oluşmadı	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Çalışma yeterli ve tatminkar					
Dili sade ve anlaşılır					
Aradığımı buldum					
Yararlandım					

Kendimizi geliştirmek ve sizlere daha iyi hizmet verebilmek için varsa lütfen diğer görüş ve önerilerinizi belirtiniz.

isim, tarih, imza